

HUDOBNÁ NÁUKA 6

pracovní zošit

Hudobná náuka 6

pracovný zošit

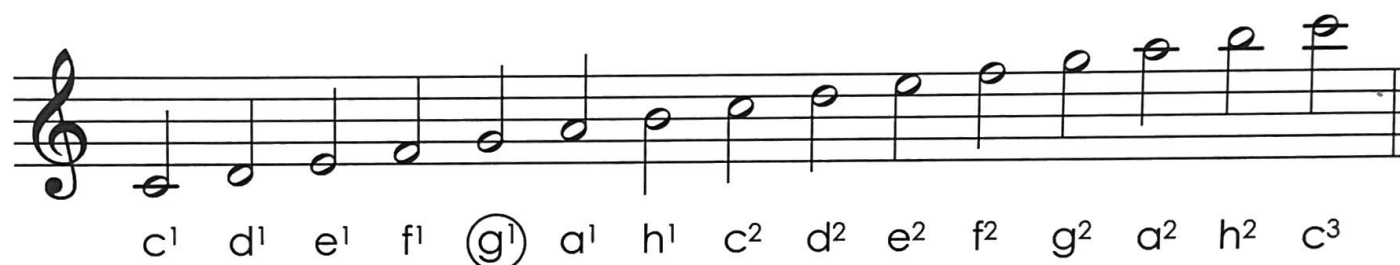
©deseart.sk only for study ©vozar

Meno: _____

1. Husľový, altový, tenorový a basový kľúč

Názvy nôt v notovej osnove určuje kľúč. V súčasnosti sa najčastejšie stretávame s husľovým a basovým kľúčom. V partitúrach však nájdeme aj kľúč altový (violový) a tenorový.

Husľový kľúč (G kľúč) udáva polohu noty **g¹** na druhej linajke. Podľa husľového kľúča hráme na nástrojoch, ktoré dokážu zahrať stredne vysoké a vysoké tóny. V husľovom kľúči sa nezapisujú noty vo veľkej oktáve a nižšie, pretože by si vyžadovali mnoho pomocných čiar.

Altový kľúč (C kľúč) sa najčastejšie používa na zápis notového partu violy (preto sa tiež nazýva violový kľúč). Nota **c¹** je umiestnená na tretej linajke.

Tenorový kľúč (C kľúč) sa dodnes používa ako pomocný kľúč na zápis vyšších polôh violončela, fagotu a pozauny. Nota **c¹** je umiestnená na štvrtej linajke.

Pomocou basového kľúča sa lepšie orientujeme v notovej osnove pri hre hlbokých tónov (noty v malej oktáve sú umiestnené v notovej osnove, nie na pomocných čiarach).

Basový kľúč (F kľúč) určuje polohu noty **f** na štvrtej linajke. Používa sa pre notový zápis partu violončela, kontrabasu, fagotu, pozauny a tuby.

Noty v basovom kľúči využívajú taktiež speváci hlbokého mužského hlasu – basu a hráči na klávesových nástrojoch (najmä pre ľavú ruku).

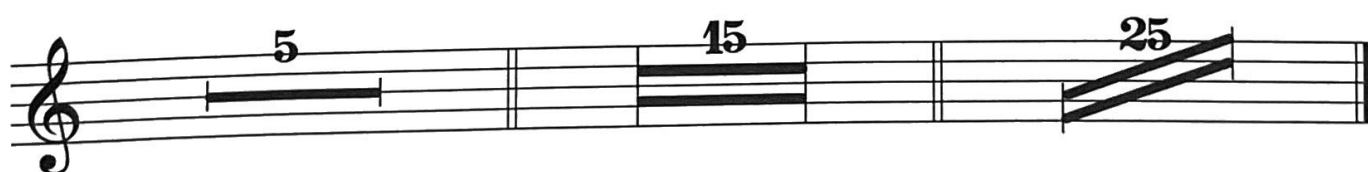

Zápis noty c¹ v husľovom, altovom, tenorovom a basovom kľúči:

HUSĽOVÝ KĽÚČ:	ALTOVÝ KĽÚČ:	TENOROVÝ KĽÚČ:	BASOVÝ KĽÚČ:
c¹	c¹	c¹	c¹

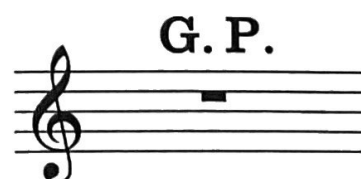
2. Viactaktové pomlčky

V orchestrálnych skladbách sa často nachádzajú pomlčky, ktoré môžu trvať aj niekoľko taktov. Viactaktové pomlčky v partitúre platia iba pre nástroje uvedené v parte (ostatné nástroje hrajú).

V skladbe s viacerými časťami nemusia hrať všetky nástroje. Ak niektorý nástroj v jednej časti skladby vôbec nehraje, napíše sa v jeho parte k tejto časti slovo TACET (lat. „mlčí“).

Skratka G. P. znamená generálna pauza (pomlčka pre všetkých účinkujúcich).

3. Dĺžky nôt a ich zoskupenie v taktach

V taktach sú často zoskupené noty rôznych dĺžok. Ich celkový súčet však nesmie byť väčší ani menší, ako udáva označenie taktu.

Aby sme sa lepšie orientovali v rytmickom zápise, je dôležité si uvedomiť, na koľko kratších hodnôt môžeme notu rozložiť. Pre porovnanie použijeme nasledujúcu tabuľku:

DVOJDIELNE DELENIE:	TRIOLY:	NOTY S BODKOU:

Noty s bodkou v štvorštvrtňovom takte:

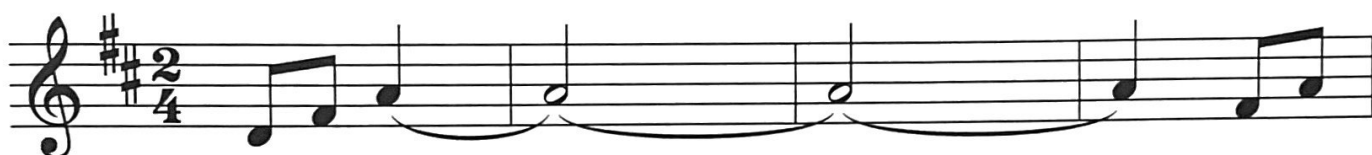

Triola v prvom riadku trvá dve doby, v druhom riadku jednu dobu.

4. Dĺžky nôt a ich zápis v notovej osnove

Základné dĺžky nôt môžeme predĺžiť rôznymi spôsobmi. V notovom zápise sa bežne stretávame s ligatúrou. Oblúčik ligatúry spája dve noty rovnakej výšky. Ligatúrou môžeme spájať tiež viac nôt rovnakej výšky. V nasledujúcej notovej ukážke zahráme v prvom takte tón a¹ a držíme ho až do prvej doby v štvrtom takte (celkovo šesť dôb).

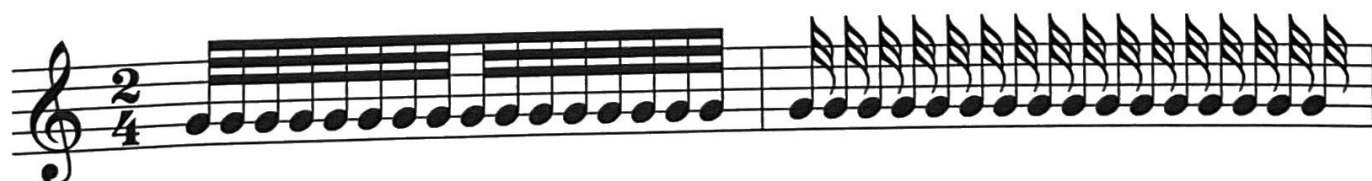
V prvom a druhom takte ligatúra spája tón c¹, v treťom a štvrtom takte tón g¹.

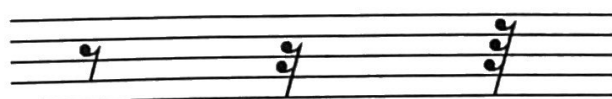
Bodka za notou predlžuje notu o polovicu jej pôvodnej dĺžky, dve bodky o tri štvrtiny jej pôvodnej dĺžky. Zápis nôt je uvedený v štvorštvrtňovom a dvojštvrtňovom takte:

Ukážka zápisu dvaatridsatinových nôt v dvojštvrtňovom takte (osem dvaatridsatinových nôt pripadá na jednu dobu).

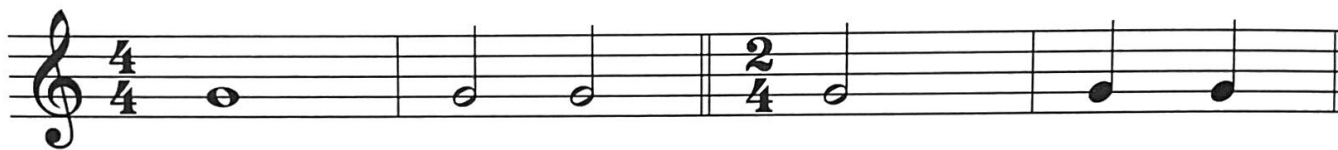

Pomlčka osminová, šestnástinová a dvaatridsatinová:

5. Pravidelné a nepravidelné delenie nôt

Pravidelné delenie dvojdielne vznikne rozdelením noty na dve rovnako dlhé noty polovičnej hodnoty.

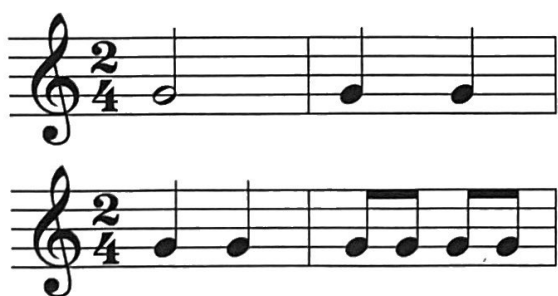

Pravidelné delenie trojdielne vznikne rozdelením noty na tri rovnako dlhé noty tretinovej hodnoty.

Nepravidelným delením najčastejšie vzniknú trioly:

PRAVIDELNÉ DELENIE:

NEPRAVIDELNÉ (IREGULÁRNE) DELENIE:

Nepravidelným delením môžu vzniknúť tiež duoly, kvartoly alebo kvintoly.

DUOLA

dve noty namiesto troch:

KVARTOLA

štyri noty namiesto troch:

KVINTOLA

päť nôt namiesto štyroch:

6. Enharmonické tóny

Enharmonické tóny rovnako znejú, ale inak sa nazývajú a píšú. Enharmonická zámena znamená zámenu daného tónu za tón rovnakej výšky, ale s iným pomenovaním. Vzájomne enharmonické sú napríklad tóny cis, des a hisis.

cis des hisis			dis es feses			fis ges eisis			gis as heses			ais hes ceses			
c	d	e	f	g	a	h	c								
his	cisis	disis	eis	fisis	gisis	aisis	his								
deses	eses	fes	geses	asas	heses	ces	deses								

Každý tón našej tónovej sústavy môžeme zapísať a pomenovať tromi rôznymi spôsobmi, výnimkou sú tóny gis – as.

7. Úloha

Zakrúžkuj takty, v ktorých sú obidva tóny enharmonicky zamenené.

8. Základné rozdelenie stupníc

- 1. DIATONICKÉ:** Medzi susednými tónmi je vzdialenosť jedného poltónu alebo jedného celého tónu.
Patria sem dúrové, molové a cirkevné stupnice.
- 2. CHROMATICKÉ:** Medzi susednými tónmi je vzdialenosť jedného poltónu.
- 3. CELOTÓNOVÉ:** Medzi susednými tónmi je vzdialenosť jedného celého tónu.
- 4. ZVLÁŠTNE:** Okrem poltónov a celých tónov môžu obsahovať tiež jeden a poltóny.
Patrí sem pentatonická, podhalanská a cigánska stupnica.

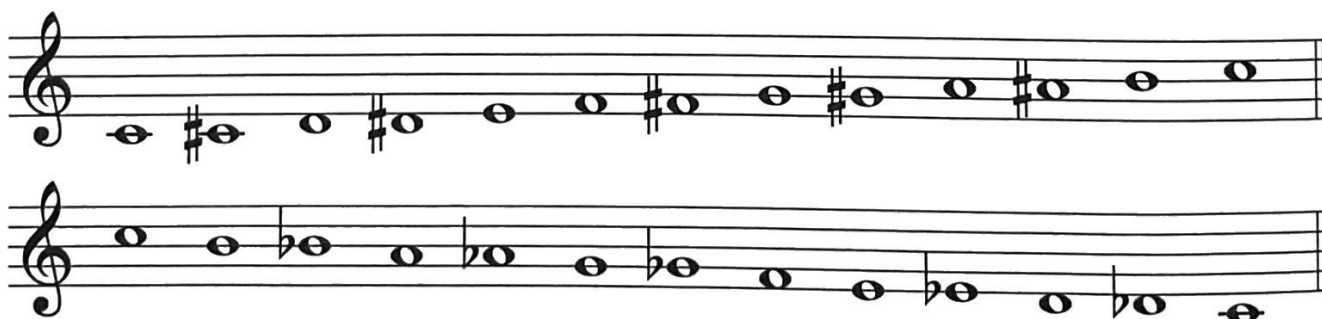
Diatonická stupnica je rad ôsmich tónov v rozsahu jednej oktávy. Zložená je z piatich celých tónov a dvoch poltónov.

Základný diatonický rad od tónu c^1 tvorí stupnicu C dur. Poltóny sa vždy nachádzajú medzi 3. a 4. stupňom a medzi 7. a 8. stupňom stupnice. Ostatné tóny sú od seba vzdialené vždy o celý tón.

Základný diatonický rad môžeme doplniť odvodenými tónmi. Vznikne chromatický tónový rad. Chromatika rozdeľuje oktávu na dvanásť stupňov – poltónov.

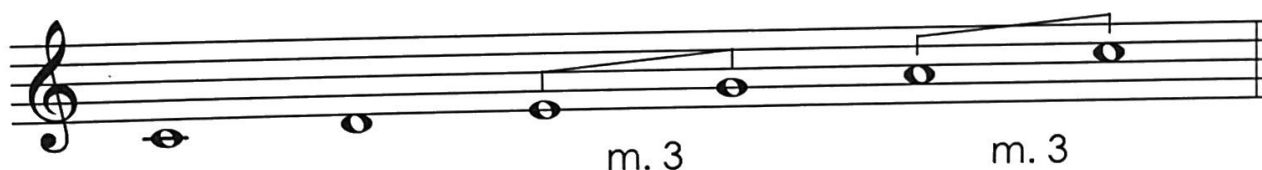
V **chromatickej stupnici** sú medzi jednotlivými stupňami iba poltónové vzdialenosti. Chromatickú stupnicu vytvoríme zo základných dúrových alebo molových stupníc tak, že celé tóny v stupnici nahradíme dvoma poltónmi (pri stúpajúcej s použitím krížika, pri klesajúcej s použitím bé).

V **celotónovej stupnici** sú medzi jednotlivými stupňami iba celotónové vzdialenosti. Aby bolo možné zopakovať základný tón o októvu vyššie, je potrebné urobiť enharmonickú zámenu (v uvedenom príklade tón **ais**¹ enharmonicky zameníme za tón **hes**¹).

Pentatonická (päťtónová) stupnica je zložená z piatich tónov (šiesty tón je zopakovaním prvého tónu o októvu vyššie). Vznikne vynechaním 4. a 7. stupňa durovej stupnice (napr. v C dur vynecháme tóny **f** a **h**). Obsahuje len celotónové vzdialenosti a malú terciu medzi 3. a 4. stupňom, ako aj medzi 5. a 6. stupňom. Pentatonická stupnica sa vyskytuje predovšetkým v čínskej, japonskej a indickej hudbe.

Stupnice cirkevné (stredoveké, tiež nazývané modálne) sú zložené z celých tónov a poltónov. Ich názvy pochádzajú z antickej (gréckej) hudobnej teórie. V stredoveku sa cirkevné stupnice uplatnili najmä v hudbe, ktorá slúžila na cirkevné účely.

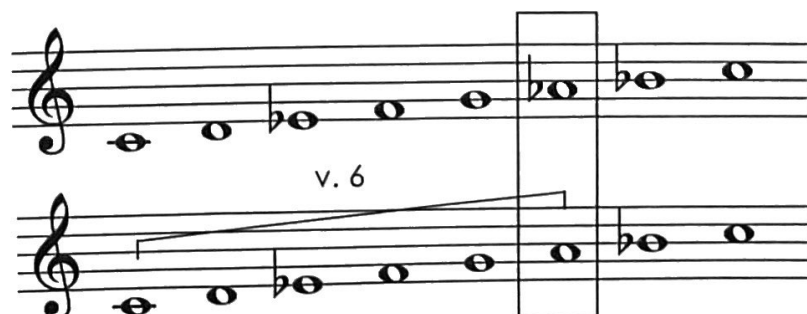
Stupnica **IÓNSKA** (vyslovuj *jónska*) znie tak isto ako durová.

STUPNICA IÓNSKA:

Stupnica **DÓRSKA** je odvodená z molovej prirodzenej stupnice. Charakteristický interval je veľká sexta (dórska sexta).

Stupnica c mol prirodzená:

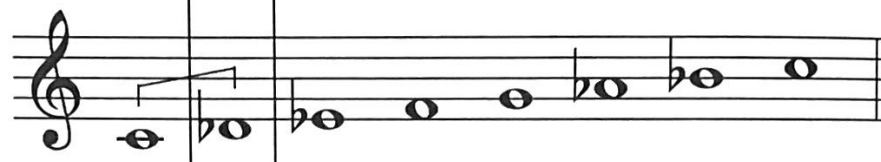
STUPNICA DÓRSKA:

Stupnica FRYGICKÁ je odvodená z molovej prirodzenej stupnice.
Charakteristický interval je malá sekunda (frygická sekunda).

Stupnica c mol
prirodzená:

STUPNICA FRYGICKÁ:

m.2

Stupnica LYDICKÁ je odvodená z durovej stupnice.
Charakteristický interval je zväčšená kvarta (lydická kvarta).

Stupnica C dur:

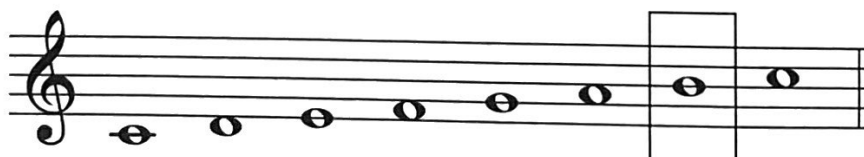
zv. 4

STUPNICA LYDICKÁ:

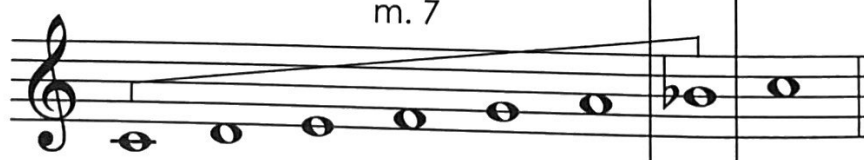
Stupnica MIXOLYDICKÁ je odvodená z durovej stupnice.
Charakteristický interval je malá septima (mixolydická septima).

Stupnica C dur:

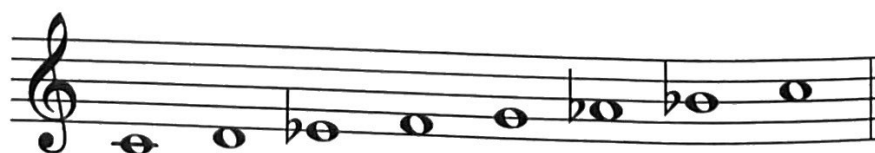
m. 7

STUPNICA MIXOLYDICKÁ:

Stupnica AIOLSKÁ znie tak isto ako molová prirodzená.

STUPNICA AIOLSKÁ:

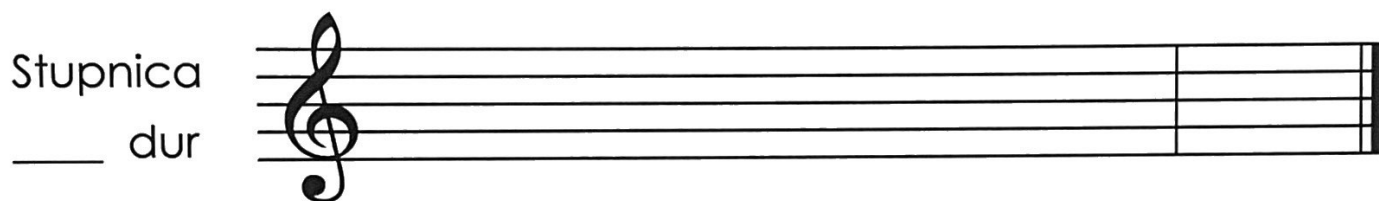

9. Durové stupnice – úlohy

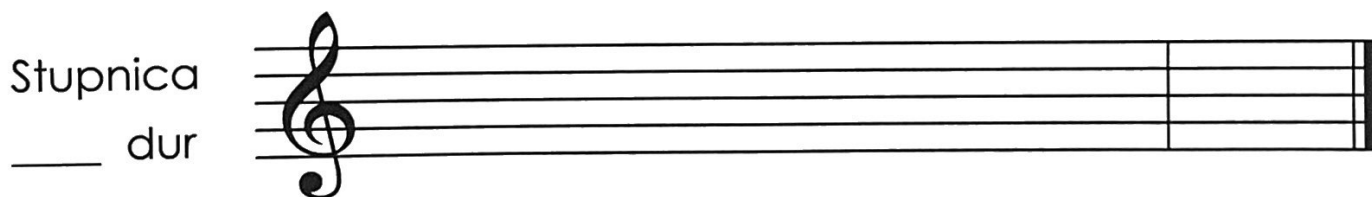
Doplň názvy durových stupníc podľa predznamenaní.

2 ♭ B dur 6 ♯ _____ 4 ♭ _____ 7 ♯ _____ 5 ♭ _____
 5 ♯ _____ 7 ♭ _____ 3 ♯ _____ 6 ♭ _____ 3 ♭ _____

Doplň durovú stupnicu, ktorá má v predznamenaní šesť krížikov. Napíš kvintakord z danej stupnice.

Doplň durovú stupnicu, ktorá má v predznamenaní päť bé. Napíš kvintakord z danej stupnice.

Doplň názvy stupníc podľa predznamenaní.

stupnica _____ dur

stupnica _____ dur

stupnica _____ dur

stupnica _____ dur

Ktoré stupnice sú enharmonicky zamenené?

H dur – Ces dur

E dur – Fis dur

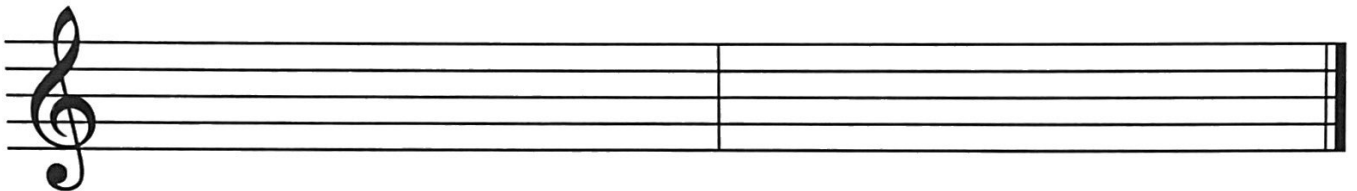
Cis dur – Des dur

10. Molové stupnice – úlohy

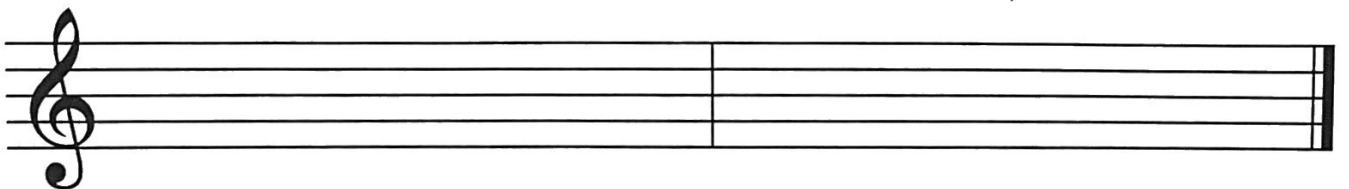
Doplň názvy molových stupnic podľa predznamenaní.

3 $\flat$ c mol 4 $\sharp$ _____ 5 $\flat$ _____ 2 $\sharp$ _____ 4 $\flat$ _____

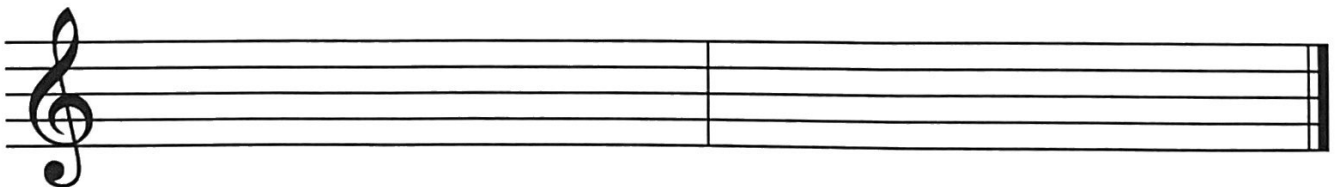
Doplň vzostupne i zostupne harmonickú molovú stupnicu, ktorá má v predznamenaní dva krížiky.

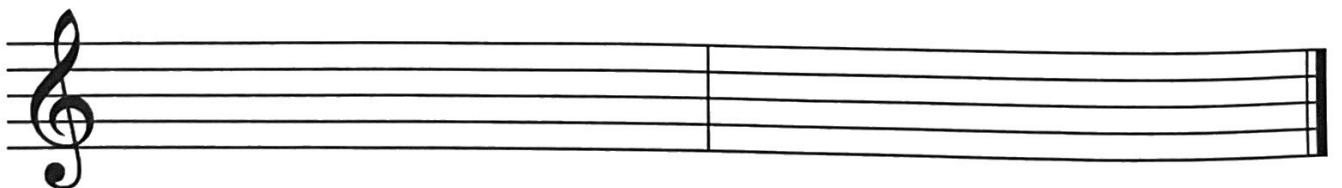
Doplň vzostupne i zostupne melodickú molovú stupnicu, ktorá má v predznamenaní tri bé.

Doplň vzostupne i zostupne harmonickú molovú stupnicu, ktorá má v predznamenaní tri krížiky.

Doplň vzostupne i zostupne melodickú molovú stupnicu, ktorá má v predznamenaní štyri bé.

Doplň názov stupnice.

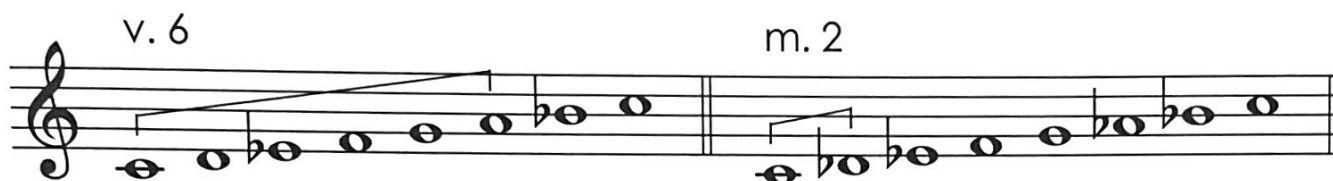

stupnica _____ mol _____

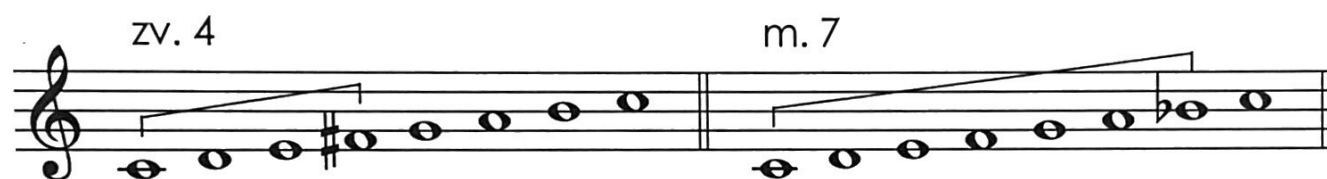
11. Stupnice – úlohy

Doplň názvy cirkevných stupníc.

Pomoc: DÓRSKA, MIXOLYDICKÁ, FRYGICKÁ, LYDICKÁ

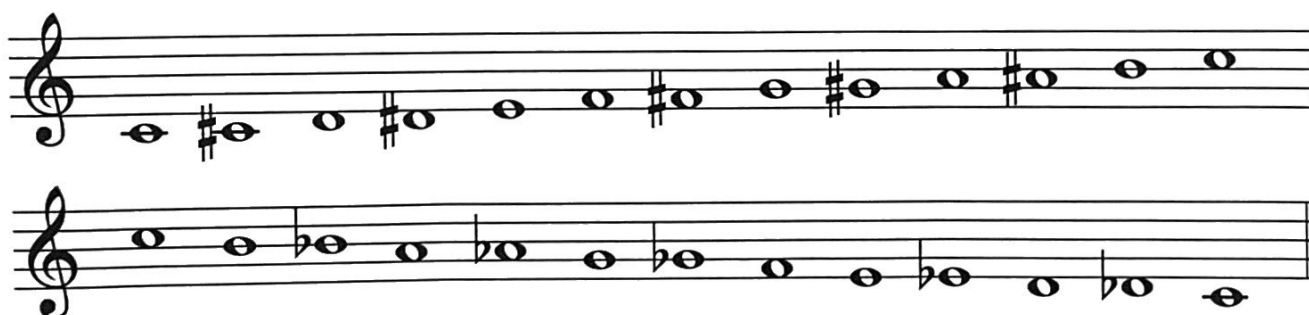

stupnica _____ stupnica _____

stupnica _____ stupnica _____

Ako sa nazýva stupnica, ktorá obsahuje iba poltóny?

stupnica _____

Ktorá stupnica má iba celé tóny?

stupnica _____

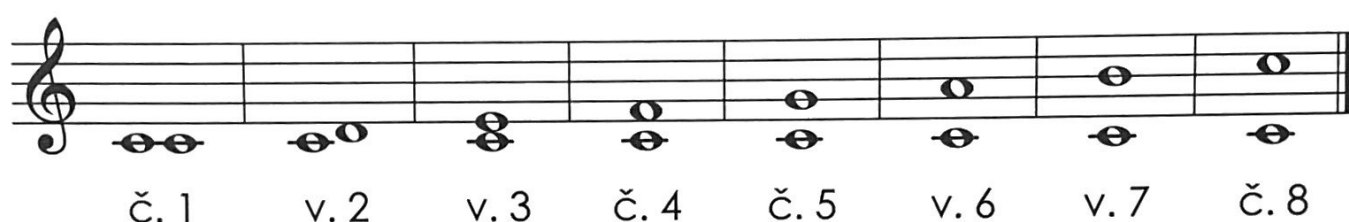
Ktorá stupnica je pentatonická? Nesprávnu stupnicu preškrtni.

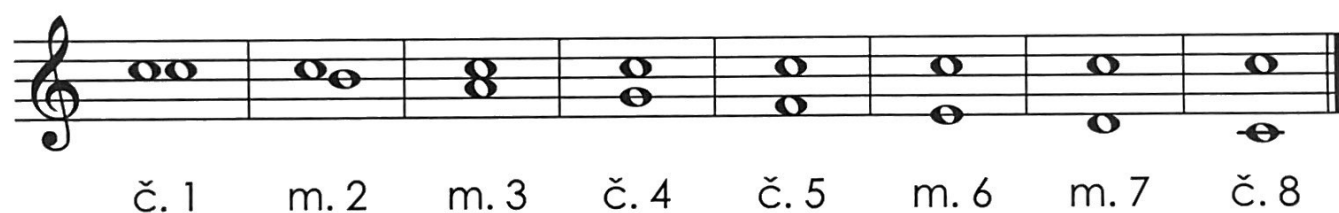
12. Intervaly – opakovanie

Interval je výšková vzdialenosť medzi dvoma tónmi. Intervaly základné sú čisté a veľké. Odvodené intervaly vznikajú z intervalov základných ich rozšírením alebo zúžením o jeden alebo dva poltóny. Vrchné intervaly tvoríme od daného tónu smerom nahor, spodné intervaly smerom nadol. Ďalej rozlišujeme intervaly harmonické (obidva tóny znejú súčasne) a melodické (tóny znejú za sebou). Intervaly, ktoré presahujú oktavu, nazývame rozšírené (napríklad nóna a decima).

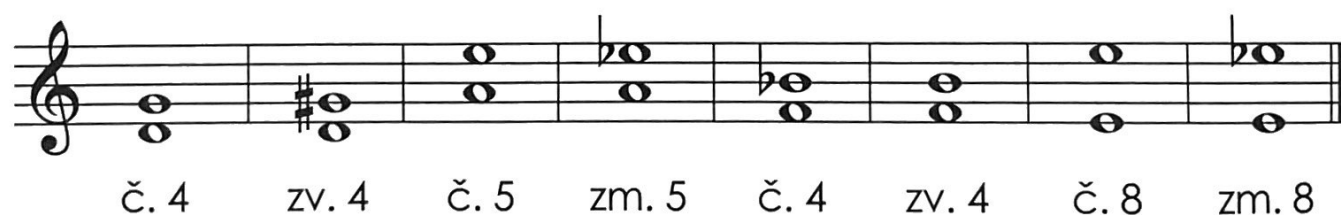
Vrchné intervaly od tónu c^1 (čisté a veľké):

Spodné intervaly od tónu c^2 (čisté a malé):

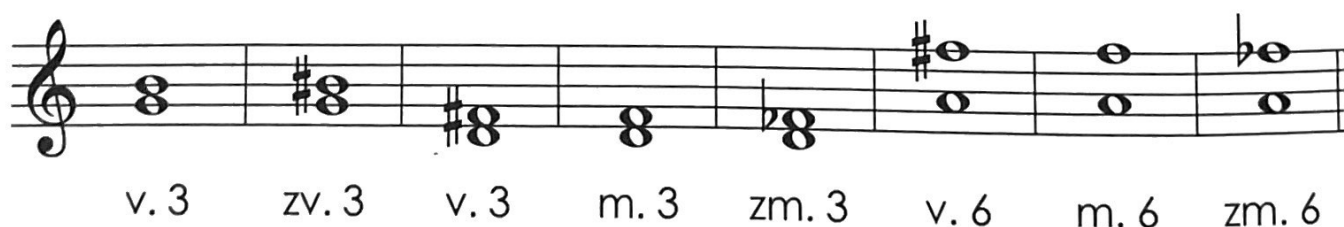

Z čistých intervalov vytvoríme odvodené – zväčšené a zmenšené.

Z veľkých intervalov vytvoríme odvodené – malé a zväčšené.

Z malých intervalov vytvoríme intervaly zmenšené.

Veľká sekunda = celý tón, malá sekunda = poltón.

13. Intervaly – úlohy

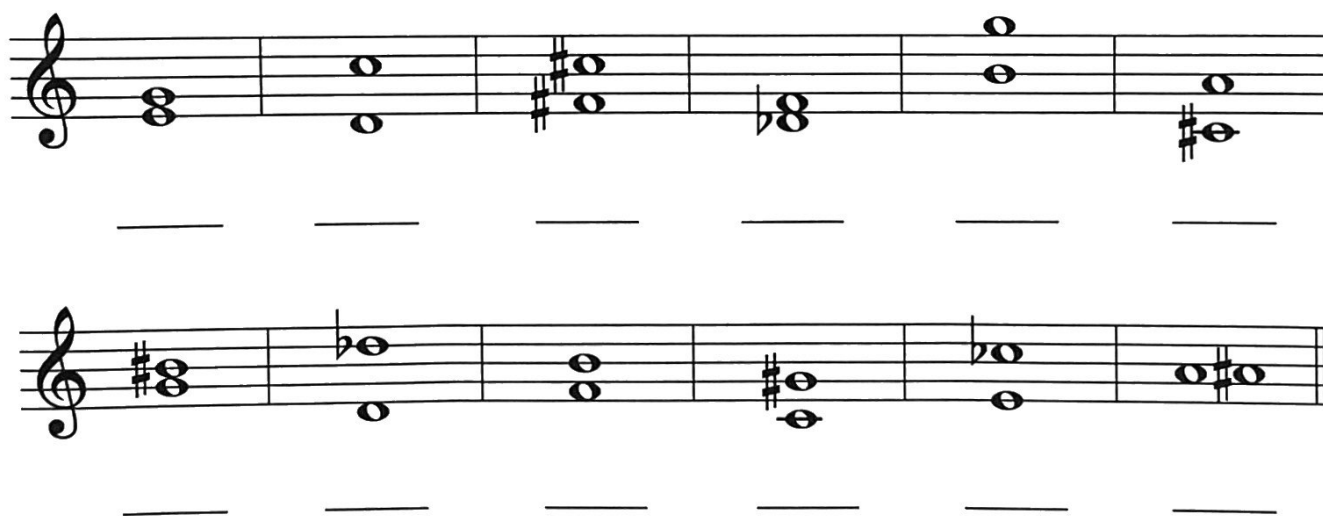
Zakrúžkuj intervaly, ktoré sú správne.

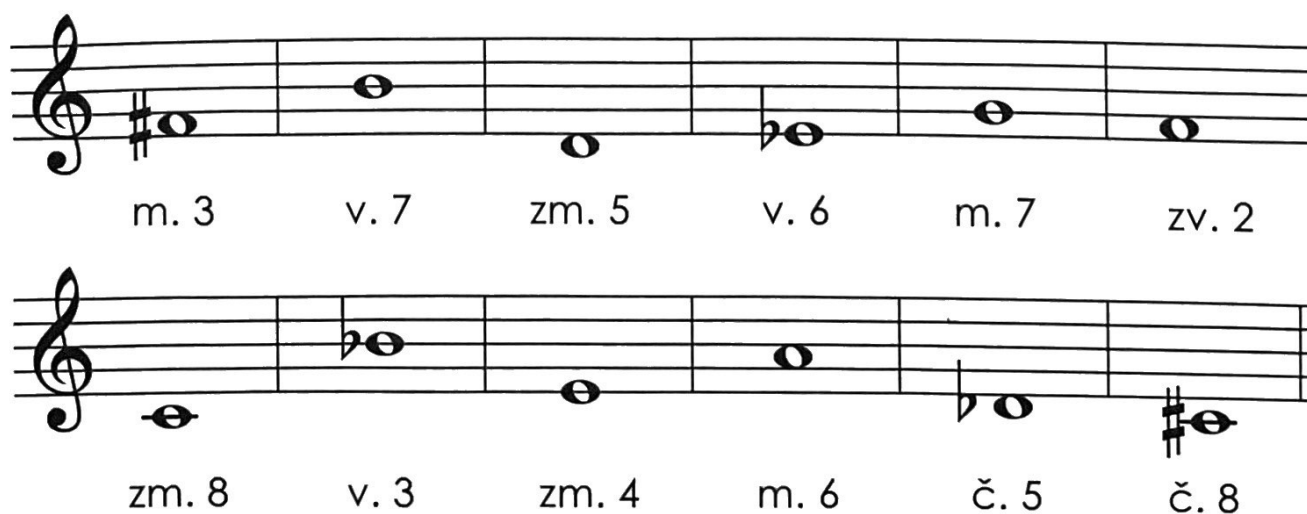
m. 2 v. 3 v. 6 m. 7 v. 2 č. 5

v. 3 č. 8 m. 2 v. 6 m. 6 m. 2

Doplň názvy intervalov.

Doplň vrchné intervaly.

m. 3 v. 7 zm. 5 v. 6 m. 7 zv. 2

zm. 8 v. 3 zm. 4 m. 6 č. 5 č. 8

14. Intervals – úlohy

Zakrúžkuj intervaly, ktoré sú správne.

v. 6 č. 4 m. 7 č. 5 v. 3 č. 1

m. 3 v. 7 v. 3 m. 2 m. 6 m. 3

Zakrúžkuj malé intervaly.

Doplň spodné intervaly.

v. 3 v. 6 č. 4 m. 3 v. 6 č. 5

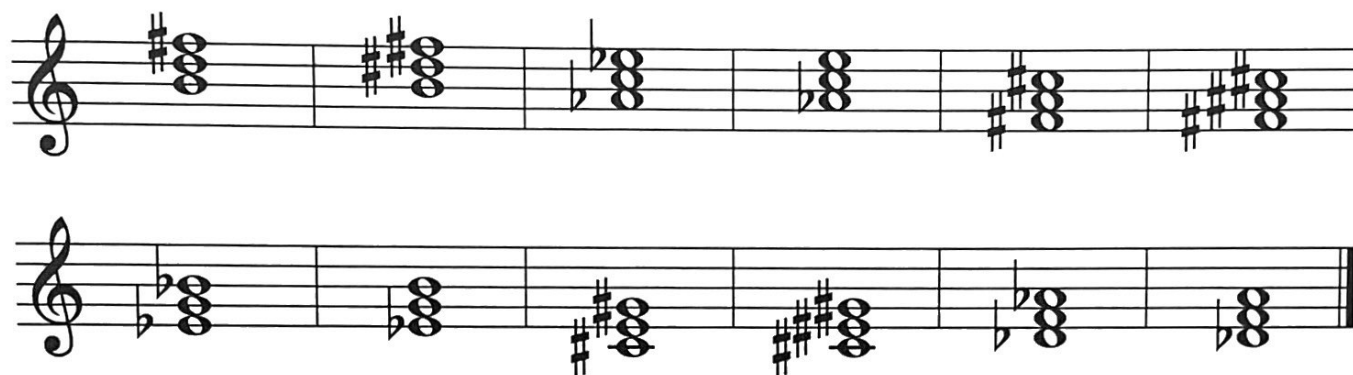
v. 2 m. 6 v. 7 m. 6 v. 6 č. 8

Zakrúžkuj harmonické intervaly.

V treťom takte je melodický interval – spodná čistá kvarta: ÁNO – NIE

15. Obraty durového kvintakordu – úlohy

Zakrúžkuj kvintakord H dur, As dur, Fis dur, Es dur, Cis dur, Des dur.

Zakrúžkuj sextakord E dur, sextakord As dur, kvartsextakord H dur.

Zakrúžkuj kvintakord B dur, sextakord A dur, kvartsextakord Es dur.

Doplň označenie akordu (5, 6, $\frac{6}{4}$) a urči tóninu.

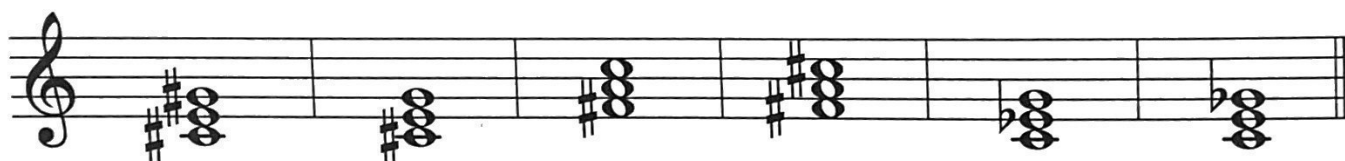
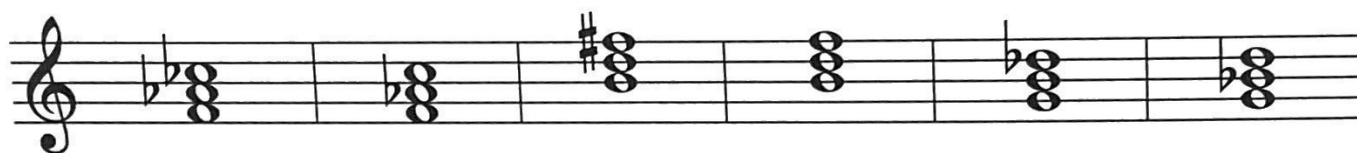

Doplň označenie akordu (5, 6, $\frac{6}{4}$) a urči tóninu.

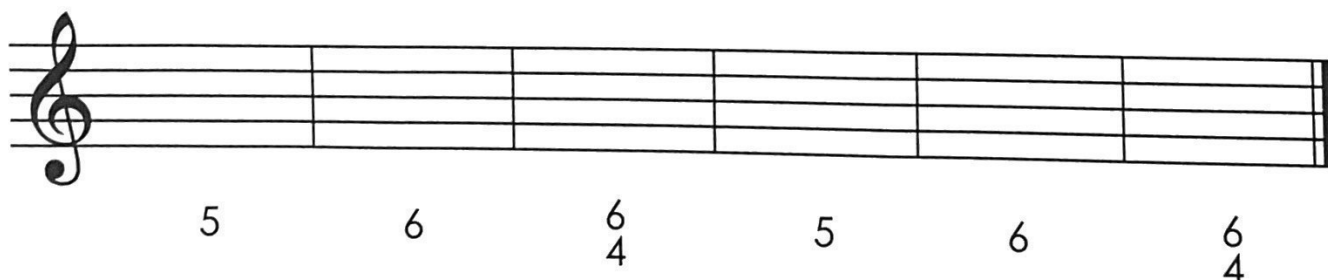
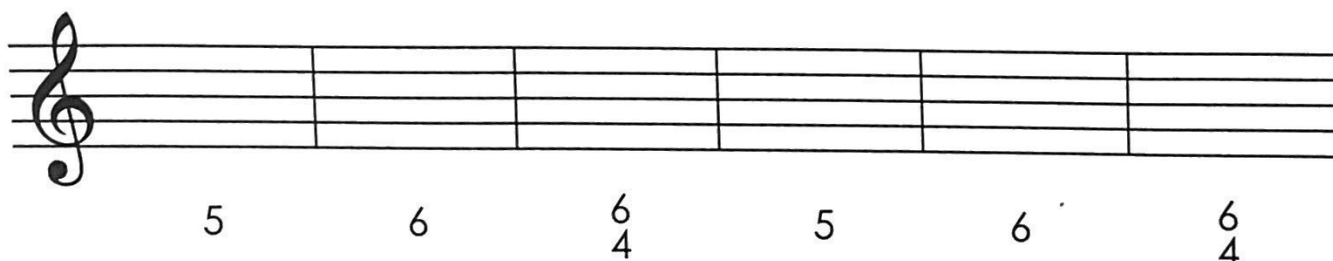

16. Obraty molového kvintakordu – úlohy

Zakrúžkuj kvintakord f mol, h mol, g mol, cis mol, fis mol, c mol.

Napíš kvintakord, sextakord a kvartsextakord c mol, h mol, f mol, cis mol.

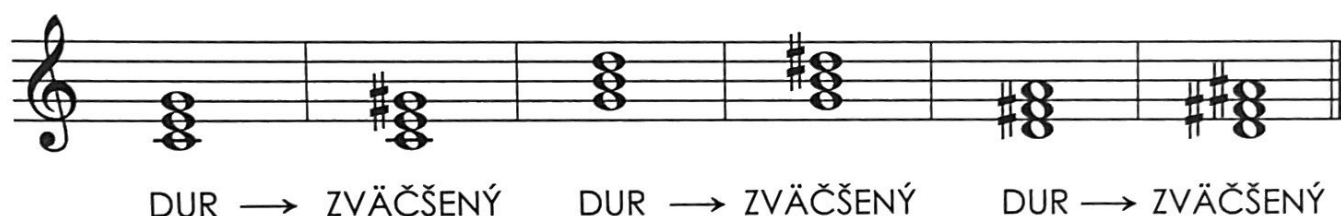
Doplň označenie akordu (5, 6, $\frac{6}{4}$) a urči tóninu.

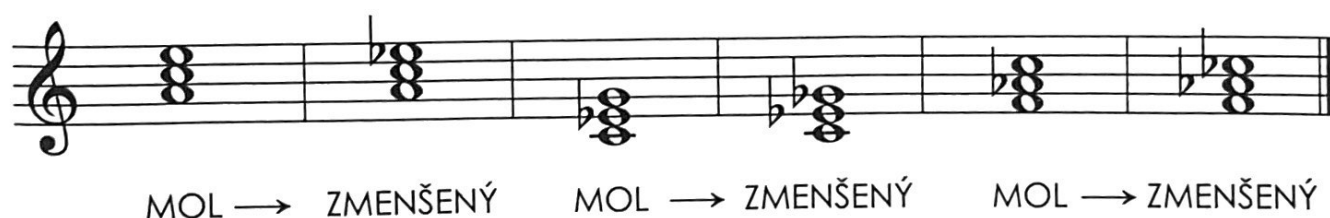

17. Kvintakord zväčšený a zmenšený

Z durového kvintakordu vytvoríme **zväčšený kvintakord** zvýšením vrchného tónu o poltón. Spodný a vrchný tón akordu tvoria zväčšenú kvintu, podľa ktorej je aj pomenovaný. Zväčšený kvintakord sa skladá z dvoch veľkých tercií nad sebou.

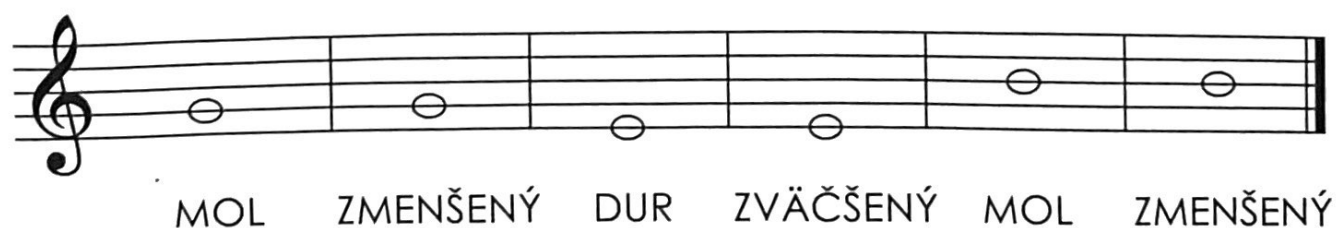
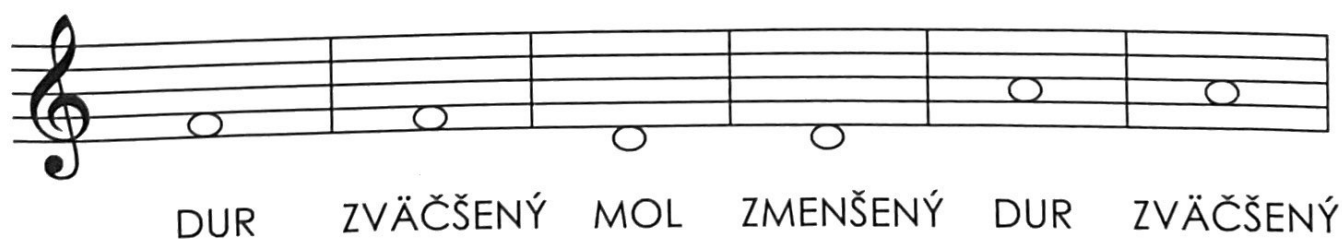

Z molového kvintakordu vytvoríme **zmenšený kvintakord** znížením vrchného tónu o poltón. Spodný a vrchný tón akordu tvoria zmenšenú kvintu, podľa ktorej je aj pomenovaný. Zmenšený kvintakord sa skladá z dvoch malých tercií nad sebou.

18. Úloha

Od daných tónov doplň kvintakordy (dur – zväčšený, mol – zmenšený).

19. Hlavné a vedľajšie kvintakordy

Na všetkých stupňoch durovej aj molovej stupnice môžeme vytvoriť hlavné a vedľajšie kvintakordy (celkovo sedem akordov). Hlavné kvintakordy sa nachádzajú na prvom, štvrtom a piatom stupni durovej i molovej stupnice. Akord na prvom stupni stupnice sa nazýva tonický kvintakord (T), na štvrtom stupni subdominantný kvintakord (S) a na piatom stupni dominantný kvintakord (D). Tieto tri hlavné kvintakordy obsahujú všetky tóny danej tóniny, preto pomocou nich môžeme sprevádzať väčšinu piesní. Obohatenie sprievodu prinášajú vedľajšie kvintakordy, ktoré sa tvoria na druhom, treťom, šiestom a siedmom stupni stupnice.

Hlavné a vedľajšie kvintakordy na všetkých stupňoch stupnice C dur:

A musical staff in C major showing the triads for each scale degree. The notes are: C4 (C), G4 (G), F#4 (F#), C5 (C), F4 (F), C5 (C), G4 (G), F#4 (F#), C5 (C). The triads are: C4-G4-F#4 (T), C4-G4-F4 (S), C4-G4-F#4 (D), C4-G4-F#4 (T), C4-G4-F4 (S), C4-G4-F#4 (D), C4-G4-F#4 (T).

DUR T MOL MOL DUR S DUR D MOL ZMENŠENÝ (DUR) (T)

Hlavné a vedľajšie kvintakordy na všetkých stupňoch stupnice a mol harmonickej:

A musical staff in A minor harmonic showing the triads for each scale degree. The notes are: A4 (A), E5 (E), F#5 (F#), A5 (A), D5 (D), F#5 (F#), A5 (A), E5 (E), F#5 (F#), A5 (A). The triads are: A4-E5-F#5 (T), A4-E5-F#5 (S), A4-E5-F#5 (D), A4-E5-F#5 (T), A4-E5-F#5 (S), A4-E5-F#5 (D), A4-E5-F#5 (T).

MOL ZMENŠENÝ ZVÄČŠENÝ MOL DUR DUR ZMENŠENÝ (MOL) (T)

Hlavné a vedľajšie kvintakordy na všetkých stupňoch stupnice a mol melodickej:

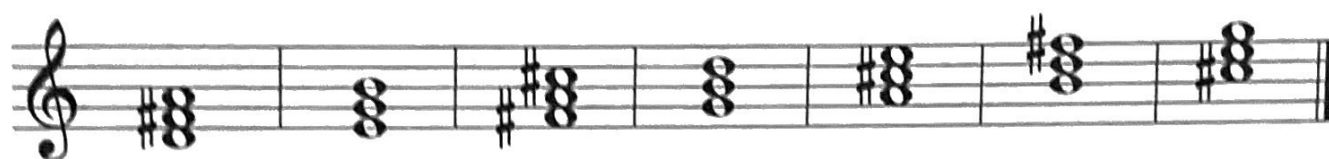
A musical staff in A minor melodic showing the triads for each scale degree. The notes are: A4 (A), E5 (E), F#5 (F#), A5 (A), D5 (D), F#5 (F#), A5 (A), E5 (E), F#5 (F#), A5 (A). The triads are: A4-E5-F#5 (T), A4-E5-F#5 (S), A4-E5-F#5 (D), A4-E5-F#5 (T), A4-E5-F#5 (S), A4-E5-F#5 (D), A4-E5-F#5 (T).

MOL MOL ZVÄČŠENÝ DUR DUR ZMENŠENÝ ZMENŠENÝ (MOL) (T)

HLAVNÉ KVINTAKORDY	vytvoríme na 1., 4. a 5. stupni stupnice
VEDĽAJŠIE KVINTAKORDY	vytvoríme na 2., 3., 6. a 7. stupni stupnice

20. Úlohy

Zakrúžkuj hlavné kvintakordy v D dur.

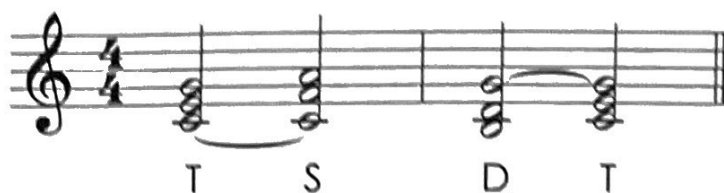
Zakrúžkuj vedľajšie kvintakordy v F dur.

21. Kadencia

Kadencia je prirodzený sled základných akordov tóniny, ktorý pôsobí dojmom ukončenia. Často sa preto objavuje v závere skladby. Kadenciu vytvoríme spojením hlavných kvintakordov: T – S – D – T (tonika, subdominanta, dominanta, tonika).

Kadencia v trojhlasnej úprave, tónina C dur:

Kadencia v štvorhlasnej úprave, tónina C dur:

22. Dominantný septakord

Septakord je akord zložený zo štyroch rôznych tónov – základný (spodný), tercia, kvinta, septima. Dominantný septakord (D⁷) tvoríme na piatom stupni stupnice (durovej aj molovej). Spodný a vrchný tón dominantného septakordu tvorí interval malej septimy.

Prehľad niektorých dominantných septakordov:

The image displays two staves of musical notation. The first staff shows dominant seventh chords for major scales: C dur, G dur, D dur, A dur, E dur, F dur, and B dur. The second staff shows dominant seventh chords for minor scales: Es dur, As dur, a mol, e mol, d mol, g mol, and c mol. Each chord is represented by a treble clef, a key signature, and a group of four notes (root, third, fifth, seventh) beamed together.

C dur G dur D dur A dur E dur F dur B dur

Es dur As dur a mol e mol d mol g mol c mol

Prehľad septakordov od tónu c¹: durovo veľký (c¹, e¹, g¹, h¹), durovo malý – dominantný (c¹, e¹, g¹, hes¹), molovo veľký (c¹, es¹, g¹, h¹), molovo malý (c¹, es¹, g¹, hes¹), zmenšene-malý (c¹, es¹, ges¹, hes¹), zmenšene-zmenšený (c¹, es¹, ges¹, heses¹), zväčšene-veľký (c¹, e¹, gis¹, h¹).

23. Úlohy

Zakrúžkuj dominantný septakord v C dur, G dur, F dur.

A musical staff with a treble clef and a key signature of one sharp (F#). It contains seven dominant seventh chords: C dur, G dur, D dur, A dur, E dur, F dur, and B dur. The task is to circle the dominant seventh chord in each scale.

Zakrúžkuj dominantný septakord v D dur, A dur, E dur.

A musical staff with a treble clef and a key signature of two sharps (F# and C#). It contains seven dominant seventh chords: D dur, A dur, E dur, B dur, F# dur, C# dur, and G# dur. The task is to circle the dominant seventh chord in each scale.

24. Obraty dominantného septakordu

Dominantný septakord má tri obraty:

1. OBRAT	KVINTSEXTAKORD	OZNAČUJE SA $\frac{6}{5}$
2. OBRAT	TERCKVARTAKORD	OZNAČUJE SA $\frac{4}{3}$
3. OBRAT	SEKUNDAKORD	OZNAČUJE SA 2

Dominantný septakord a obraty dominantného septakordu v C dur:

SEPTAKORD KVINTSEXTAKORD TERCKVARTAKORD SEKUNDAKORD

7 6/5 4/3 2

25. Transpozícia

Transpozícia je prepis skladby o určitý interval vyššie alebo nižšie (z pôvodnej tóniny do inej). Notový zápis v pôvodnej tónine nemusí vyhovovať hlasovému rozsahu speváka alebo tónovému rozsahu hudobného nástroja. Skladbu zapísanú pre violončelo môžeme transponovať pre husle, priečnu flautu alebo iný hudobný nástroj.

PŮVODNÝ ZÁPIS
V TÓNINE C DUR:

TRANSPONOVANIE
DO TÓNINY G DUR:

TRANSPONOVANIE
DO TÓNINY D DUR:

Pri transpozícii zachováme durovú alebo molovú tóninu (napríklad z tóniny C dur transponujeme do G dur). Nedá sa transponovať z durovej tóniny do molovej a naopak. Rytmus zostáva rovnaký v obidvoch tóninách a tiež je potrebné dbať na správny zápis nožičiek nôt. Transponovať môžeme aj z basového kľúča do husľového a naopak.

V nasledujúcej notovej ukážke je uvedená transpozícia z C dur do G dur (o čistú kvintu vyššie). Intervaly medzi jednotlivými tónmi sú rovnaké v pôvodnej aj transponovanej tónine.

TÓNINA C DUR:

TRANSPOZÍCIA
DO TÓNINY G DUR:

Pieseň *Sedemdesiat sukieň mala* je v tónine F dur. Začína tónom f¹ (prvým stupňom tóniny F dur).

Pri transpozícii do tóniny A dur doplníme predznamenanie (tri krížiky) a označenie taktu. Z pôvodnej tóniny F dur potom transponujeme jednotlivé tóny o veľkú terciu vyššie.

26. Hudobné názvoslovie a pojmy

Označenie prednesu:

con brio [kon brio] – ohnivo, s iskrou

maestoso [maestózo] – slávnostne, majestátne

mezza voce [medza vóče] – polohlasne

sotto voce [soto vóče] – tlmeným, tichým hlasom, potichu

quasi [kuázi] – skoro, takmer, ako

Ďalšie hudobné názvoslovie a pojmy:

calando [kalandó] – skratku *cal.* nájdeme v skladbách na mieste, kde má ubúdať sila i rýchlosť

ossia [osia] – označenie miest v skladbách, ktoré sa môžu predviesť jednoduchším alebo ťažším spôsobom (v danom mieste je uvedený ďalší notový zápis)

parlando [parlando] – vo vokálnom prejave hovorene (na spôsob hovorovej reči)

Ped. (*P*,) stlačenie pravého pedála na klavíri, – pedál pustíme. V niektorých skladbách sa stretneme so skratkou *con ped.* (s pedálom) a *senza ped.* (bez pedála).

subito [subito] – ihneď, náhle (toto označenie sa často používa v súvislosti s označením dynamiky)

tempo primo [tempo primo] alebo *tempo I* – hrať v pôvodnom tempe ako na začiatku skladby

tutti [tuty] – všetci; po sólistovi nastupujú všetci účinkujúci

Anglické hudobné výrazy:

accidental – posuvka

barline – taktová čiara

chord – akord

bass clef – basový (F) kľúč

flat – bé

key signature – predznamenanie

major – dur, durový

minor – mol, molový

measure – takt

note – nota

rest – pomlčka

sharp – krížik

staff – notová osnova

treble clef – husľový (G) kľúč

27. Hudobné nástroje

Hudobné nástroje sa vyrábajú z mnohých materiálov a možno na nich zahrať rôzne vysoké tóny alebo zvuky neurčitej výšky. V hudbe sú bežne rozšírené nástroje strunové, dychové a bicie. Môžeme ich počuť v sólovej, komornej alebo orchestrálnej hre. Tónový rozsah nástroja je vymedzený najnižším a najvyšším tónom, ktorý je možné na ňom zahrať. Hudobné nástroje môžu mať rôzne tónové rozsahy; nástrojom s najväčším rozsahom je organ.

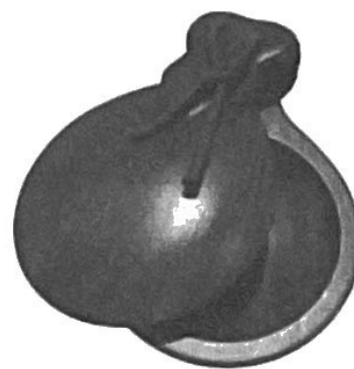
Spinet je strunový klávesový nástroj s klaviatúrou, menší druh čembala. Jeho drevená skrinka má trojuholníkový tvar. Taktiež struny sa na ňom rozoznievajú rovnako ako pri hre na čembale.

Mandolína je strunový brnkací nástroj a jej tvar sa podobá lutne. Vyskytovala sa od 16. storočia v Taliansku a od 18. storočia prenikala do celej Európy. Má štyri zdvojené struny, ktoré vedú cez nízku kobylku. Na hmatníku sa nachádzajú kovové pražce. Mandolína je ladená rovnako ako husle (struny g, d¹, a¹, e²). Notuje sa v husľovom kľúči. Struny sa rozoznievajú brnkadlom (trsátkom).

Ukulele pochádza z oblasti Havajských ostrovov a patrí do skupiny strunových brnkacích nástrojov. Zvyčajne má štyri struny. Vyrába sa v štyroch verziách: sopránové, koncertné, tenorové a barytónové.

Kastanety sa skladajú z dvoch malých misiek s plochými okrajmi. Na každej z týchto misiek sa nachádza predĺžená časť, v ktorej je prevlečená šnúrka alebo stuha. Kastanety sa najčastejšie vyrábajú z dreva. Pri tradičnej hre je šnúrka navlečená na palec a rýchlym pohybom prstov udiera jedna miska do druhej. Hráč obvykle drží v každej ruke jeden pár kastaniet, ktorých zvuk má mierne odlišnú výšku.

Transponujúce nástroje znejú o určitý interval vyššie alebo nižšie, ako to uvádza notový zápis. K transponujúcim nástrojom patrí napríklad trúbka, lesný roh, klarinet, anglický roh a saxofón.

Tóny zahrané na trúbke v B ladení znejú o veľkú sekundu nižšie (napríklad nota c znie ako hes, nota e ako d). Príkladom môže byť skladba zapísaná v tónine C dur, ktorú počujeme v tónine B dur.

Transponujúce hudobné nástroje:

trúbka B	– znie o veľkú sekundu nižšie ako v notovom zápise
lesný roh F	– znie o čistú kvintu nižšie ako v notovom zápise (v husľovom kľúči)
klarinet B	– znie o veľkú sekundu nižšie
klarinet A	– znie o malú terciu nižšie ako v notovom zápise
klarinet Es	– znie o malú terciu vyššie ako v notovom zápise
anglický roh	– znie o čistú kvintu nižšie ako v notovom zápise
saxofón Es	– znie o veľkú sextu nižšie ako v notovom zápise
saxofón B	– znie o veľkú nónu (oktáva + celý tón) nižšie ako v notovom zápise

Organológia je veda, ktorá sa zaoberá vývojom, stavbou a výrobou hudobných nástrojov. Porovnáva akustické a výrazové vlastnosti nástrojov. Skúma staré hudobné nástroje a ich využitie v hudbe. Organológia je tiež vedná disciplína zaoberajúca sa organmi a organárstvom.

28. Hudba v období renesancie

Obdobie renesancie je v hudbe spojené s nizozemskou (franko-flámskou) školou. To preto, že hudba sa v 15. a 16. storočí vyvíjala predovšetkým v oblasti Nizozemska, ktoré v tom čase predstavovalo jednu z najbohatších krajín Európy. Nizozemsko bolo historické územie, do ktorého patrili v 15. – 16. storočí dnešné Holandsko, Belgicko, Luxembursko a časť severného Francúzska. Doménou renesančnej hudby bol spev, preto nazývame túto dobu obdobím vokálnej polyfónie (spievaného viachlasu).

V renesancii sa hudba hrávala prevažne v kostoloch pri omši (duchovná hudba) alebo v šľachtických palácoch, kde bola súčasťou dvornej kultúry (svetská hudba). Každý šľachtic, ktorý si to mohol dovoliť, mal svoju vlastnú kapelu. Hudobníci sa najčastejšie uplatnili ako speváci a inštrumentalisti. Mnohí skladatelia boli zároveň kapelníkmi a pôsobili na panovníckych dvoroch alebo v chrámoch (napríklad Bazilika sv. Marka v Benátkach, Chrám sv. Petra a Sixtínska kaplnka v Ríme).

Kariéra hudobného skladateľa sa začínala v Nizozemsku už v detskom veku. Chlapci s krásnym hlasom boli prijímaní do katedrálnych škôl, kde získali základné hudobné vzdelanie, spievali pri omšiach gregoriánsky chorál a pri slávnostných príležitostiach aj viachlas. Vďaka každodennému kontaktu so spevom chorálu a znalostiam pravidiel kontrapunktu sa z nich stali dobrí speváci, ktorí boli schopní navyše komponovať hudbu na cirkevné účely a rôzne príležitosti.

V Európe boli nizozemskí hudobníci považovaní za najvzdelanejších a bol o nich veľký záujem, zvlášť v Taliansku – v Benátkach a v Ríme. Tieto dve mestá poskytovali pre hudobníkov mnoho pracovných príležitostí a v období vrcholnej renesancie sa stali dôležitými hudobnými centrami.

V druhej polovici 16. storočia nastal rozvoj nástrojovej hudby. Hudobníci sa uplatnili v rôznych zoskupeniach, ktoré tvorili ansámble nástrojov sláčikových (husle, violy da gamba) alebo dychových (pozauny, cink, mnoho druhov zobcových flaut a pod.). Do renesančnej nástrojovej hudby patria tiež skladby pre klávesové nástroje (čembalo, organ) a brnkacie nástroje (lutna, theorba).

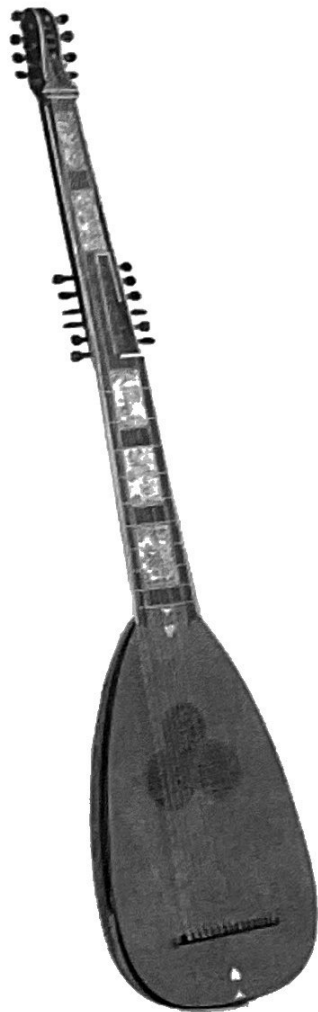
VIOLA DA GAMBA

LUTNA

THEORBA

CINK

Z renesančnej hudby sa nám zachovalo veľa skladieb, pri prevažnej väčšine však vôbec nevieme, kto bol ich autorom. Skladateľov v tomto období pôsobilo mnoho, ale väčšina sa pod svoje skladby nepodpisovala. Prvú generáciu nizozemských skladateľov predstavujú Guillaume Dufay a Gilles Binchois.

V tvorbe skladateľov druhej generácie, ktorú reprezentujú – Jean (Johannes) Ockeghem a Jacob Obrecht, sa najčastejšie stretávame s rôznymi hudobnými hračkami, kánonmi a skrytými symbolmi.

Skladatelia tretej generácie písali skladby prehľadne členené a uplatňovali v nich techniku imitácie, keď sa melódia niekoľkokrát zopakuje, každý nový nástup je však v inom hlase. Tretiu generáciu skladateľov najvýznamnejšie zastupuje Josquin Despréz.

V hudbe 16. storočia zohrávajú popri Nizozemcoch dôležitú úlohu predovšetkým Taliani a Španieli.

Vrcholnými predstaviteľmi renesančnej hudby boli Talian Giovanni Pierluigi da Palestrina, predstaviteľ rímskej školy a franko-flámsky skladateľ Orlando di Lasso.

29. Madrigal

Madrigal sa v hudbe objavil okolo roku 1300 v Taliansku, až neskôr sa z neho stala svetská viachlasná skladba. Pôvodne to bola dvojhlasná skladba (neskôr aj trojhlasná), ktorá bola úzko prepojená s literárnou predlohou (lyrickou básňou), no s madrigalom z obdobia renesancie nemá nič spoločné.

V období ranej renesancie vývoj madrigalu vyvrcholil v tvorbe skladateľa C. Monteverdiho. Spočiatku bol madrigal čisto vokálnou štvorhlasnou a neskôr aj viachlasnou (niekedy až 8-hlasnou) skladbou. Koncom renesancie sa postupne premenil na vokálno-inštrumentálnu skladbu s koncertantnými prvkami (majú charakter koncertu).

Madrigaly nájdeme napríklad v dielach týchto renesančných skladateľov: Jacob Arcadelt, Carlo Gesualdo da Venosa, Claudio Monteverdi.

30. Moteto

Moteto patrilo v renesancii medzi významné formy viachlasnej hudby. Najčastejšie išlo o trojhlasnú skladbu (hlasy: tenor, motetus, triplum). Hlavným hlasom sa stal tenor, ktorý bol prebratý z gregoriánskeho chorálu. V motete sa tenor nachádzal vždy v najnižšom hlase a ďalšie hlasy boli k nemu dokomponované. Každý hlas moteta mal svoju vlastnú melódiu, text aj rytmus. Motetá nájdeme v dielach týchto skladateľov obdobia renesancie: Guillaume de Machaut, Guillaume Dufay, Josquin Despréz, Jacob Obrecht, Adrian Willaert, Giovanni Pierluigi da Palestrina, Orlando di Lasso, Tomás Luis de Victoria.

31. Omša

Omša ako hudobné dielo získala v renesancii podobu viachlasnej vokálnej skladby. Časti Kyrie, Gloria, Credo, Sanctus, Benedictus a Agnus Dei označujeme ako omšové ordinárium a všetky jeho texty sú stále rovnaké, nemenné.

Giovanni Pierluigi da Palestrina: Missa Papae Marcelli: Kyrie eleison

Soprán (Cantus)
Ky - rie e - lei - - - - son Ky - rie e - lei - -

Alt
Ky - - rie e - lei - son Ky - ri

Tenor I
Ky - rie e - lei - - - - son Ky - rie e - lei - - - -

Tenor II
Ky - rie e - lei - -

Bas I
Ky - - rie e -

Bas II
Ky - rie e - lei - - - - son

32. Giovanni Pierluigi da Palestrina

* okolo roku 1525 Palestrina, † 2. 2. 1594 Rím

Giovanni Pierluigi da Palestrina bol významným skladateľom talianskej hudobnej renesancie. Narodil sa v meste Palestrina neďaleko Ríma. Takmer celý svoj život pôsobil v cirkevných službách. Stal sa členom speváckeho zboru v bazilike Santa Maria Maggiore a pôsobil ako organista v Palestrine. Pápežom Júliom III. bol vymenovaný za kapelníka a riadil jeden z najvýznamnejších hudobných súborov svojej doby, ktorý sa volal Cappella Giulia pri Chráme sv. Petra v Ríme. Neskôr bol kapelníkom v Sixtínskej kapele. Posledných dvadsať rokov života pôsobil opäť ako kapelník u sv. Petra.

Palestrinova hudba sa vyznačuje dokonalým využitím všetkých technických a výrazových prostriedkov a je pre ňu typická spevnosť všetkých hlasov. Jeho štýlu sa tiež hovorí *a cappella* (čo doslovne znamená v kaplnke). Tento pojem sa dodnes bežne používa pre vokálnu hudbu bez nástrojového sprievodu.

Palestrina je autorom 100 omší, najznámejšia je šesťhlasná Missa Papae Marcelli. Táto omša je napísaná pre šesť hlasov – soprán, alt, dva tenory a dva basy (v Agnus Dei sa pridáva siedmy hlas). Z ďalších skladieb vyniká súbor päťhlasných motet *Cantica canticorum*, slávne je aj dvojzborové moteto *Stabat Mater*, osemhlasná dvojzborová omša *Hodie Christus natus est* (Kristus sa dnes narodil). Dvojzborovosť vo svojich skladbách rieši Palestrina veľmi netradične. Jeden zbor je zložený z dvoch sopránov, altu a basu a jeho farba je jasná, žiarivá, druhý zbor tvoria alt, dva tenory a bas a jeho farba je, naopak, temná (týmto striedaním zborov dosahoval skladateľ nevšedný zvukový efekt).

33. Orlando di Lasso

* 1532 Mons, † 14. 6. 1594 Mníchov

Orlando di Lasso sa narodil v meste Mons v dnešnom Belgicku. Prvé hudobné vzdelanie získal v chlapčenskom zbore pri Chráme sv. Mikuláša v rodnom meste. Od dvanástich rokov pôsobil ako hudobník v Taliansku. Často cestoval po Francúzsku, Anglicku a Antverpách. V roku 1557 bol povolaný do bavorskej dvornej kapely vojvodu Alberta V. v Mníchove najskôr ako tenorista a od roku 1563 až do svojej smrti zastával miesto kapelníka. Pozícia kapelníka na mníchovskom dvore bola veľmi prestížna, ale sprevádzalo ju mnoho povinností. Lasso sa stal umeleckým vedúcim kapely, zastával miesto dirigenta a pedagóga chlapčenského zboru a mal tiež na starosti vojvodovu knižnicu. Kapela sa aktívne zúčastňovala na bohoslužbách a rôznych spoločenských udalostiach. Počas jeho života dosiahla bavorská kapela pozoruhodnú úroveň a mala na svoju dobu nezvyčajne veľký počet členov: 56 spevákov a 30 inštrumentalistov. V roku 1570 bol Lasso povýšený do šľachtického stavu a pápež Gregor XIII. mu udelil Rád zlatého rúna.

Lasso napísal viac ako 2 000 skladieb. Komponoval omše, motetá, madrigaly, chansony. Jeho najvýznamnejšími dielami sú Kajúcne žalmy Dávidove a Lamentácie Jóbove, ako aj zbierka motet *Magnum opus musicum*.

Orlando di Lasso: chanson *Bonjour, mon cœur*

34. Skladatelia v období baroka

Barok je umelecký sloh 17. storočia a prvej polovice 18. storočia. Jeho názov je pravdepodobne odvodený od pojmu *pérola barroca*, ktorý pochádza z portugálčiny a označuje perlu nepravidelného tvaru.

Dôležité druhy vokálno-inštrumentálnych a inštrumentálnych skladieb:

ORATÓRIUM, KANTÁTA, SUITA, SÓLOVÁ A TRIOVÁ SONÁTA, SÓLOVÝ KONCERT, CONCERTO GROSSO, PRELÚDIUM, FÚGA

ANTONIO
VIVALDI

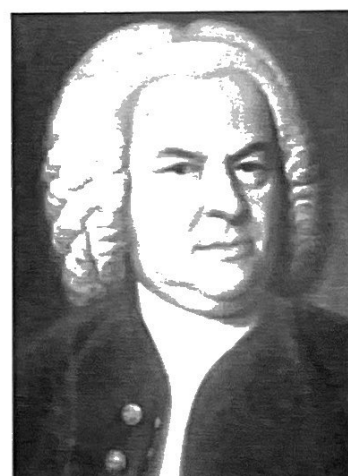
HUSĽOVÉ
KONCERTY

GEORG FRIEDRICH
HÄNDEL

OPERY, ORATÓRIÁ
ORCHESTRÁLNE DIELA

JOHANN SEBASTIAN
BACH

ORGANOVÉ DIELA
ORCHESTRÁLNE DIELA

Ďalší skladatelia barokovej hudby:

Arcangelo Corelli (1653–1713)

Georg Philipp Telemann (1681–1767)

Henry Purcell (1659–1695)

Bohuslav Matej Černohorský (1684–1742)

Edmund Pascha (1714–1772)

35. Hudba v období baroka

Pre hudbu obdobia baroka je typická vypätá citovosť, ktorá mala poslucháča emocionálne (citovo) strhnúť. Hudobné témy sú ozdobované melodickými ozdobami, orchestrálny zvuk je bohatý a sýty. Často sú využívané protiklady (striedanie rýchlych a pomalých častí, forte a piana, sólových a orchestrálnych častí). V období baroka sa postupne začali presadzovať durové a molové tóniny, ktoré napokon úplne nahradili predchádzajúci systém cirkevných tónin.

Počiatky barokovej hudby môžeme pozorovať v Taliansku. V Chráme sv. Marka v Benátkach boli položené základy formy koncertu. Pôvodne išlo o súperenie dvoch telies (väčšej skupiny hráčov proti menšej skupine hráčov), z ktorého sa postupne vyvinul základný princíp koncertantného štýlu. Ten uplatňovali skladatelia nielen v koncertoch, ale aj v ďalších barokových skladbách.

Baroková duchovná hudba sa predvádzala podobne ako v renesancii v chrámoch (omše, oratóriá, sonáty) a určená bola na bohoslužobné účely. Strediskami svetskej hudby sa stali šľachtické a panovnícke sídla, kde účelom hudby bolo pobaviť šľachtu pri rôznych príležitostiach. Hudobníci sa živili ako inštrumentalisti (hráči na hudobných nástrojoch) v chrámoch či na panstvách šľachty v ich zámockých kapelách. Patrili medzi členov služobníctva a za svoju prácu zvyčajne dostávali nízky plat. Po roku 1637 vznikali v talianskych mestách aj prvé verejné operné divadlá, ktoré fungovali ako centrá spoločenského diania.

Základom barokového orchestra boli sláčikové nástroje: husle, viola (zo starších typov viol najmä viola da braccio a viola da gamba), violončelo, kontrabas. Z dychových drevených nástrojov sa uplatnili flauta, hoboje, fagot, z dychových plechových nástrojov trúbka, lesný roh, klarina (druh trúbky) a ďalšie. Zo strunových brnkacích nástrojov uvedme lutnu alebo theorbu. Dôležitou súčasťou každého barokového orchestra bolo čembalo. Funkcia dirigenta, postaveného pred orchestrom, nebola ešte v baroku zvykom. Toto postavenie zastával hráč na čembale, ktorý bol zároveň aj kapelníkom súboru. Hlavnými predstaviteľmi barokovej hudby boli skladatelia: Antonio Vivaldi, Georg Friedrich Händel a Johann Sebastian Bach.

36. Baroková suita

Baroková suita (*suita, partita*) je viacčastťová inštrumentálna skladba, ktorá vznikla spojením niekoľkých dobových tancov. Skladatelia ju komponovali pre sólové nástroje (napríklad lutna, flauta, čembalo, violončelo), neskôr tiež pre orchester. Postupne sa v suíte ustálilo toto poradie tancov: allemande, courante, sarabande a gigue. Medzi sarabandu a gigue mohli skladatelia vložiť ďalšie tance: bouré, gavotu, menuet a iné. Na začiatku suity niekedy stálo tzv. prelúdium, ktoré nemalo tanečný charakter, ale tvorilo suite akúsi predohru. Jednotlivé tance suity majú rôzne metrum i tempo, vždy však rovnakú tóninu. Tempo tancov sa strieda – začína sa pomalým tancom a po ňom nasleduje rýchly.

ALLEMANDE	(<i>almán</i>) tanec mierneho tempa v $\frac{4}{4}$ takte
COURANTE	(<i>kurán</i>) tanec rýchlejšieho tempa v $\frac{3}{4}$ alebo $\frac{6}{4}$ takte
SARABANDE	(<i>sarabande</i>) tanec pomalého tempa v $\frac{3}{4}$ alebo $\frac{3}{2}$ takte
GIGUE	(<i>žig</i>) tanec rýchleho tempa v $\frac{3}{8}$, $\frac{6}{8}$ alebo $\frac{12}{8}$ takte

Johann Sebastian Bach skomponoval šesť suít pre sólové violončelo. Suita č. 1 G dur, BWV 1007, sa začína prelúdiom.

Dielom Johanna Sebastiana Bacha je aj Partita a mol pre sólovú flautu. Prvé dva takty z časti Allemande sú uvedené v notovej ukážke.

Mnohí skladatelia komponovali suity podľa vlastného usporiadania jednotlivých tancov. Z diela Georga Friedricha Händla uveďme orchestrálnu suitu Vodná hudba (notová ukážka na strane 40).

37. Sólová sonáta, triová sonáta

Sonáta je jednou z hlavných nástrojových skladieb barokovej hudby. Podľa nástrojového obsadenia rozlišujeme sólovú a triovú sonátu.

Sólová sonáta je skladbou, v ktorej hrá jeden sólový hráč na melodic-kom nástroji (husle, flauta, hoboľ a pod.) so sprievodom akordických nástrojov (čembalo, prípadne viola da gamba alebo violončelo).

G. Ph. Telemann: Sonáta F dur – Vivace

Triová sonáta je skladbou pre dva sólové nástroje a generálbasový sprievod. Nástrojové obsadenie tvoria dva vyššie melodické hlasy (napríklad dvoje huslí alebo dve flauty) a jeden nástroj nižšieho tónového rozsahu (violončelo, fagot a pod.). Akordický sprievod hrá najčastejšie čembalo, ale môžu ho hrať aj ďalšie nástroje, ktoré zdvojujú basovú líniu čembala (violončelo v notovej ukážke).

Georg Friedrich Händel: Triová sonáta F dur, 1. časť – Allegro

ZOBCOVÁ
FLAUTA I

ZOBCOVÁ
FLAUTA II

CONTINUO
(ČEMBALO,
VIOLONČELO)

38. Concerto grosso

Concerto grosso (končerto grosso) alebo veľký koncert je cyklickou skladbou, v ktorej sa striedajú sólové nástroje s orchestrom. Najčastejšie má tri alebo štyri časti. Skupina sólistov sa nazýva *concertino* a veľký orchester *tutti*. Concertino malo najčastejšie triovú zostavu, ktorú tvorili dva melodické nástroje a continuo. V orchestri boli zastúpené sláčikové a dychové nástroje. Počas hry sa sólové nástroje striedali s orchestrom alebo hrali všetci súčasne. Concertá grossá komponovali skladatelia: Archangelo Corelli, Giuseppe Torelli, Antonio Vivaldi a ďalší.

Basso continuo (continuo, číslovaný bas) je spôsob zápisu, v ktorom je vyznačená melódia len v basovej polohe a pod každou notou sú doplnené číslice a posuvky, ktoré vyjadrujú stavbu akordov. Continuo hral len jeden akordický nástroj (čembalo, organ, lutna). Bývalo zvykom, že basová línia continua bola zdvojovaná najčastejšie iným nástrojom (viola da gamba, violončelo, fagot). V barokovej hudbe sa continuo často uplatnilo ako sprievod k spevu alebo k sólovým nástrojom. Ukážku zápisu nájdete na strane 86.

39. Sólový koncert

Ďalšou skladbou hudobného baroka je **sólový koncert**. Na jeho interpretácii sa podieľa jeden sólista, ktorého sprevádza orchester. Sólový koncert má zvyčajne tri časti v poradí: 1. rýchla, 2. pomalá, 3. rýchla. Skladatelia písali najčastejšie koncerty pre husle, flautu, hoboje a trúbku. Sólovými nástrojmi boli tiež gitara, lutna, mandolína, organ alebo čembalo. Z diela Antonia Vivaldiho sa zachovalo takmer 500 koncertov, z toho viac ako 200 husľových. Sólové koncerty pre rôzne nástroje komponovali tiež G. F. Händel a J. S. Bach.

Johann Sebastian Bach: Koncert pre husle a orchester E dur, 1. časť – Allegro

40. Oratórium

Oratórium je rozsiahla vokálno-inštrumentálna skladba, komponovaná na biblické alebo náboženské námety, ktorá vznikla na konci 16. storočia v Taliansku. Na rozdiel od opery sa oratórium nepredvádzalo na javisku, ale v koncertnej podobe po omši v chráme. V oratóriu účinkujú sólisti, zbor a orchester. V raných oratóriách do deja navyše vstupoval rozprávač (testo, historicus), neskôr táto úloha zanikla. V úvode oratória zaznie nástrojová predohra. Po nej nasledujú samostatné zborové a sólové časti (recitatívy, árie). Speváci party jednotlivých postáv spievajú, ale nestvárňujú ich herecky ako v opere.

Georg Friedrich Händel: Mesiáš – úvodné takty časti Hallelujah

41. Kantáta

Kantáta je vokálno-inštrumentálna skladba, v ktorej účinkujú sólisti, zbor a orchester. Na rozdiel od oratória býva obvykle kratšia a nemusí spracovávať duchovný námet. Na začiatku 17. storočia bola kantáta sólovou skladbou pre jeden alebo dva sólové hlasy s nástrojovým sprievodom. Neskôr sa k sólistom pridala zbor. Rozlišovala sa kantáta duchovná (cantata da chiesa – čítaj kantáta da kiéza) a svetská (cantata da camera – čítaj kantáta da kamera).

Skladateľ Johann Sebastian Bach skomponoval viac ako 200 kantát (Kávová kantáta, Svadobná kantáta, Magnificat). Duchovná kantáta Magnificat sa skladá z dvanástich častí, každú časť interpretuje iný súbor spevákov a inštrumentalistov. V nasledujúcej notovej ukážke je úvod 3. časti Quia respexit humilitatem:

42. Antonio Vivaldi (1678–1741)

Koncerty: husľové koncerty (najsľávnejší štvordielny cyklus Štyri ročné obdobia), koncerty pre violončelo, flautu, hoboľ a iné nástroje

Sonáty: sólové sonáty, triové sonáty

Chrámová hudba: Stabat Mater, Magnificat

Opery: Farnace, Argippo, L'Olimpiade

Ďalšie diela: oratóriá, kantáty, serenády

Leto: 8m 20s

Antonio Vivaldi: Husľový koncert č. 1 E dur Jar, 1. časť – Allegro

Antonio Vivaldi: Husľový koncert č. 4 f mol Zima, 2. časť – Largo

43. Georg Friedrich Händel (1685–1759)

Oratóriá: Saul, Izrael v Egypte, Samson, Mesiáš a ďalšie

Opery: Alcina, Julius Caesar, Rinaldo, Rodelinda, Rodrigo, Tamerlano, Xerxes a ďalšie

Orchestrálna a komorná hudba: suity Vodná hudba, Hudba k ohňostroju, Concerti grossi op. 3 (6 koncertov), Concerti grossi op. 6 (12 koncertov), Sonáta C dur pre violu da gamba a čembalo, Tri sonáty pre flautu a continuo, Harfový/organový koncert B dur

Ďalšie diela: sonáty, partity, capricciá, suity pre čembalo

Georg Friedrich Händel: Concerto grosso č. 5, 2. časť – Allegro

Georg Friedrich Händel: Suita č. 1 F dur Vodná hudba – Menuet

44. Johann Sebastian Bach (1685–1750)

Vokálno-inštrumentálna tvorba: Jánove pašie, Matúšove pašie, Omša h mol, Vianočné oratórium, chrámové kantáty, svetské kantáty (Kávová kantáta), Magnificat

Organové diela: Veľké a malé prelúdiá a fúgy, chorálové predohry, toccaty a fúgy, partity a triové sonáty

Klavírne diela: Dobre temperovaný klavír (48 prelúdií a fúg vo všetkých tóninách dur a mol), 6 nemeckých, 6 francúzskych, 6 anglických suít, 15 dvojhlasných a 15 trojhlasných invencií, Goldbergove variácie

Johann Sebastian Bach: Dobre temperovaný klavír, Prelúdium C dur

Orchestrálne diela: 6 Brandenburských koncertov, 4 suity

Koncerty: Husľový koncert E dur, a mol, Husľový dvojkonzert d mol

Johann Sebastian Bach: Brandenburský koncert č. 5 D dur, 1. časť – Allegro

Komorná hudba: 6 sonát pre husle a čembalo, 3 sonáty pre violu da gamba so sprievodom čembala

Diela pre sólové nástroje: 3 sonáty a 3 partity pre sólové husle, 6 suít pre sólové violončelo

Umenie fúgy je nedokončený cyklus 15 fúg a 4 kánonov bez určenia inštrumentácie. Hráva sa na klávesových nástrojoch alebo v úprave pre rôzne nástrojové súbory.

Johann Sebastian Bach: Umenie fúgy (hlavná téma)

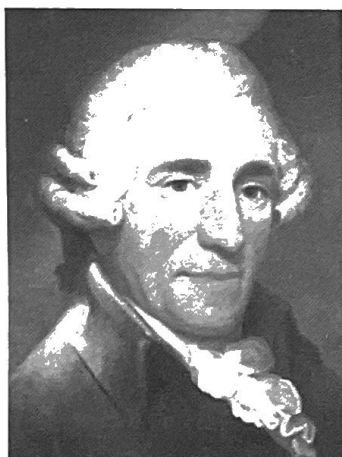
45. Skladatelia v období klasicizmu

Klasicizmus je umelecký sloh, ktorý vychádza z klasického umenia antiky s jeho ideálmi harmónie a rozumu. Prejavil sa vo všetkých umeleckých odvetviach, filozofii a v celkovej spoločenskej atmosfére v období 2. polovice 18. storočia a začiatku 19. storočia.

Dôležité druhy inštrumentálnych skladieb:

SYMFÓNIA, KONCERT, SONÁTA, SLÁČIKOVÉ KVARTETO

JOSEPH
HAYDN

SYMFÓNIE,
SLÁČIKOVÉ KVARTETÁ

WOLFGANG AMADEUS
MOZART

SYMFÓNIE, KONCERTY,
OPERY

LUDWIG
VAN BEETHOVEN

SYMFÓNIE, KONCERTY,
SONÁTY

Českí skladatelia:

Jiří Antonín Benda (1722–1795)

Josef Mysliveček (1737–1781)

Jan Ladislav Dusík (1760–1812)

Jakub Jan Ryba (1765–1815)

Slovenskí skladatelia:

Anton Zimmermann (1741–1781)

Heinrich Klein (1756–1832)

František Xaver Zomb (1779–1823)

46. Hudba v období klasicizmu

Hlavnými znakmi hudby v období klasicizmu sú prehľadnosť, prirodzenosť a zrozumiteľnosť. Základom hudby sa stáva homofónia – jeden melodický hlas je nadradený ostatným hlasom, ktoré tvoria sprievod (obvykle v akordoch). Hudobné diela uplatňujú princíp periodicity (členenie hudobného diela na pravidelné úseky) a symetrie (súmernosť v rozložení diela). S týmto princípom prichádza aj nový typ melódie, ktorá čerpá z ľudových piesní a tancov. Skladby sú prehľadné, majú systém v podobe hudobnej formy, ktorá je dodržiavaná. V priebehu klasicizmu sa vytvára celý rad nových foriem: sonátová forma, variácie, rondo. Na výraze skladby sa podieľa pravidelné metrum, v rámci ktorého sú uplatňované rytmické nepravidelnosti: synkopy, trioly, bodkovaný rytmus. Skladatelia v skladbách už predpisovali požadované tempo. Dynamika prináša nové možnosti – predovšetkým postupné crescendo a decrescendo, ktoré dodávajú hudbe veľký výrazový účinok.

Orchestrálne skladby boli písané pre súbory s väčším počtom hráčov, než tomu bolo v období baroka. Na rozdiel od barokového striedania jednotlivých nástrojových skupín speje klasicistický orchester k celistvému farebne zmiešanému zvuku, so schopnosťou farebných a dynamických kontrastov.

Základ symfonického orchestra tvorila skupina sláčikových nástrojov: 1. a 2. husle, violy, violončelá a kontrabasy. K nim sa pre posilnenie zvuku a obohatenie farby pridávali dychové nástroje, ktoré boli obsadzované v pároch – 2 lesné rohy, 2 trúbky, 2 hoboje, 2 flauty, 2 fagoty. Novinkou v orchestri sa stávajú klarinety, ktoré do symfonického orchestra začal prvýkrát obsadzovať Ján Václav Stamiec. Jediným bežne používaným bicím nástrojom boli tympany. Rozsah klasicistického orchestra bol veľmi premenlivý: menšie súkromné šľachtické orchestre mali spravidla 15–20 hráčov, väčšie orchestrálne telesá šľachticov – panovníkov 25–30 členov. Riadenie orchestra preberal v inštrumentálnych skladbách koncertný majster prvých huslí, pri vokálno-inštrumentálnych dielach riadil celý aparát ešte hráč od čembala (kapelník súboru). Táto prax sa udržala až do konca 18. storočia; až v závere obdobia klasicizmu sa postupne vyčlenila samostatná funkcia dirigenta postaveného pred orchester.

Skladateľ bol v tomto období považovaný za súčasť služobníctva. Mohol získať zamestnanie v šľachtickom sídle, rezidencii vysokého cirkevného hodnostára alebo na panovníckom dvore. Písal na objednávku či na príkaz svojho pána a väčšinou plnil aj funkciu kapelníka súboru. Bol oblečený ako člen služobníctva a nosil livrej – služobnú uniformu. Pri nedodržaní zmluvy so svojím zamestnávateľom mohol byť zo služby prepustený. Kto nemal povahu prispôbiť sa, nemal stále zamestnanie a nepoberal plat.

Prvým skladateľom, ktorý sa vymanil z pút feudálnej závislosti a nebol zamestnaný u žiadneho pána, bol Ludwig van Beethoven. Nekomponoval na príkaz zamestnávateľa, ale slobodne podľa svojich predstáv. Nie vždy sa mohol svojimi skladbami užívať, a tak popri komponovaní koncertne vystupoval ako klavirista a súkromne vyučoval. Svoju umeleckú nezávislosť si mohol zachovať tiež vďaka finančnej podpore niekoľkých šľachtických rodov.

V období 18. storočia bolo bežné, že skladateľ bol zároveň aj virtuózom a majstrovsky ovládal hru aspoň na jednom hudobnom nástroji. Medzi takýchto skladateľov – virtuózov patrili napríklad Karl Ditters von Dittersdorf, Jan Křitel Vaňhal, Leopold Koželuh, Antonín Rejcha, Wolfgang Amadeus Mozart, Ludwig van Beethoven a iní. Mnohí skladatelia svoje orchestrálne diela tiež dirigovali.

47. Symfónia

Symfónia je reprezentatívnou skladbou z obdobia klasicizmu. Označuje orchestrálne dielo, v ktorom hrajú všetky nástrojové skupiny (dychové, strunové a bicie). Pôvodne mala tri kratšie časti a bola určená na pobavenie šľachty. Neskôr sa zásluhou českého skladateľa Jana Václava Stámba ustálili štyri časti (s vloženým menuetom v tretej časti). Prvá časť je zvyčajne v sonátovej forme v rýchлом tempe. Po nej nasleduje druhá časť, ktorá býva spravidla písaná v pomalom tempe. Tretia časť máva tanečný charakter a podobu trojdobého menuetu alebo, od čias Beethovena, rýchlejšieho scherza. Symfóniu uzatvára štvrtá časť v rýchлом tempe, často komponovaná v rondovej alebo sonátovej forme (prípadne v kombinácii oboch).

48. Koncert

Koncert je cyklická skladba pre jeden sólový nástroj a orchester. Väčšinou má tri časti. Prvá časť je v rýchlom tempe, spravidla v sonátovej forme. Druhá časť je písaná v pomalom tempe, zvyčajne vo veľkej piesňovej forme, a tretia časť je opäť rýchla, komponovaná v rondovej forme. V období klasicizmu sa písali koncerty predovšetkým pre dychové nástroje – flautu, klarinet, hoboje, fagot, lesný roh. Veľká pozornosť bola venovaná aj husliam a klavíru.

49. Komorná hudba

Na poli inštrumentálnej hudby sa klasicizmus prejavil najviac. Vznikol celý rad menších súborov, ktoré sú typickým odrazom životného štýlu šľachty na ich zámockých rezidenciách. Keď šľachta koncom 18. storočia radikálne schudobnela a boli v jej neprospech zavedené rôzne opatrenia (predovšetkým zrušenie nevoľníctva), nemohla si dovoliť vydržiavať celý orchester. Ponechala si preto len niekoľko hráčov a zvyšok kapely rozpustila. To zapríčinilo vznik komorných zoskupení (sláčikové trio, klavírne trio, sláčikové kvarteto, dychové kvinteto a i.).

Sláčikové trio je súbor troch hráčov v zložení husle, viola, violončelo.

Klavírne trio sa uplatnilo v zložení klavír, husle, violončelo. Pôvodne obidva sláčikové nástroje sprevádzal klavír. Až vo vrcholnej tvorbe Mozarta a Beethovena dochádza k zrovnoprávneniu všetkých troch nástrojov.

Sláčikové kvarteto hrá v nástrojovom obsadení štyroch hráčov: dvoje huslí, viola a violončelo. Sláčikové kvarteto je tiež cyklická skladba, ktorej štvordielna forma sa ustálila zásluhou skladateľa J. Haydna.

Dychové kvinteto sa zrodilo najneskôr zo všetkých komorných súborov. Jeho zloženie (flauta, hoboje, klarinet, fagot, lesný roh) sa ustálilo až koncom 18. storočia zásluhou českého skladateľa Antonína Rejchu.

50. Sonáta

Sonáta je inštrumentálna skladba pre klavír (alebo pre iný sólový nástroj, ktorý zvyčajne hrá so sprievodom klavíra). Sonáta má tri časti: expozíciu (obsahuje hlavnú, vedľajšiu a záverečnú tému), rozvedenie (pracuje s témami z expozície) a reprízu (prináša návrat expozície, ale poradie tém nemusí byť totožné s expozíciou a môže byť aj kratšia). Expozíciu môže otvárať introdukcia (úvod) a po repríze niekedy nasleduje ešte kóda (záver).

Táto sonátová forma sa v klasicizme stala základom cyklickej sonátovej formy, ktorá sa dodnes uplatňuje v inštrumentálnej hudbe – v komorných skladbách (sláčikové kvartetá, dychové kvintetá atď.), sólových koncertoch a symfóniách.

Cyklická sonátová forma má štyri časti:

1. časť – v sonátovej forme
2. časť – v piesňovej alebo variačnej forme
3. časť – v zloženej trojdielenej piesňovej (tanečnej) forme (menuet, scherzo)
4. časť – v rondovej alebo sonátovej forme, prípadne variačnej forme

51. Vokálno-inštrumentálna hudba

Vokálno-inštrumentálna hudba zostala za nástrojovou hudbou značne pozadu. Po dlhé desaťročia v hudbe 18. storočia ešte stále prevládal princíp barokového hudobného myslenia (koloratúrny spev, nástrojové obsadenie s čembalom vrátane generál basového partu a pod.). Zo svetskej hudby sa hrávala talianska opera, objavuje sa nemecký singspiel (spevohra ľahšieho, komediálneho rázu) a melodráma. Z duchovnej hudby písali skladatelia oratóriá, pašie, kantáty a omše.

52. Joseph Haydn (1732–1809)

Symfónie: Symfónia č. 45 fis mol Rozlúčková, Symfónia č. 92 G dur Oxfordská, Symfónia č. 94 G dur S úderom na tympany, Symfónia č. 101 D dur Hodiny, Symfónia č. 103 Es dur S vírením tympanov, Symfónia č. 104 D dur Londýnska

Joseph Haydn: Symfónia č. 94 S úderom na tympany, 2. časť – Andante

Joseph Haydn: Symfónia č. 101 Hodiny, 2. časť – Andante

Komorná hudba: Klavírne trio č. 2 C dur, Klavírne trio č. 3 G dur, Sláčikové kvarteto C dur Vtáčie, Sláčikové kvarteto D dur Škovránčie, Sláčikové kvarteto C dur Cisárske

Joseph Haydn: Sláčikové kvarteto C dur, op. 76 č. 3 Cisárske
2. časť Poco adagio; cantabile

HUSLE I

HUSLE II

VIOLA

VIOLONČELO

Koncerty: Koncert pre husle a orchester č. 1 C dur, Koncert pre violončelo a orchester č. 1 C dur a č. 2 D dur, Koncert pre hoboje a orchester C dur, Koncert pre trúbku a orchester Es dur

Klavírna tvorba: sonáty, Variácie f mol, Fantázia C dur

Oratóriá: Stvorenie sveta, Ročné obdobia

53. Wolfgang Amadeus Mozart (1756–1791)

Opery: Bastien a Bastienka, Únos zo serailu, Figarova svadba, Don Giovanni, Così fan tutte, Čarovná flauta

Wolfgang Amadeus Mozart: opera Čarovná flauta, Ouvertúra (Allegro)

Symfónie: 41 symfónií (Symfónia č. 38 D dur Pražská, Symfónia č. 40 g mol, Symfónia č. 41 C dur Jupiterská)

Wolfgang Amadeus Mozart: Symfónia č. 40 g mol, 1. časť – Molto allegro

Koncerty: klavírne koncerty, husľové koncerty, Koncert pre fagot a orchester B dur, 2 flautové koncerty, 4 koncerty pre lesný roh, Koncert pre klarinet a orchester A dur, Koncert pre flautu a harfu C dur

Komorná hudba: sonáty pre husle a klavír, klavírne triá, sláčikové kvartetá, Klavírne kvinteto Es dur, Klarinetové kvinteto A dur

Diela pre klavír: sonáty, variácie (12 variácií pre klavír C dur), tance

Wolfgang Amadeus Mozart: Sonáta C dur, 1. časť – Allegro

Chránová a cirkevná hudba: Veľká omša c mol, Missa brevis s organovým sólom C dur, Korunovačná omša C dur, Requiem d mol, oratóriá, kantáty, moteto Ave verum corpus

Jednou z najznámejších Mozartových skladieb je jeho Serenáda č. 13 pre sláčikové kvarteto a kontrabas nazvaná Malá nočná hudba. Obvykle ju interpretuje celý sláčikový orchester. Skladba má štyri samostatné časti. Prvá časť (Allegro) začína slávnostne, hlavná téma je v tónine G dur, čo je typické pre tvorbu hlavných tém v období klasicizmu.

Druhá časť má názov Romance (Andante). Táto časť je veľmi pokojná a hlavná téma tvorí jednoduchú melódiu. V strednej časti prichádza kontrast v podobe rýchlych šestnástinových nôt s melodickými ozdobami. Po chvíli sa opäť vracia hlavná téma.

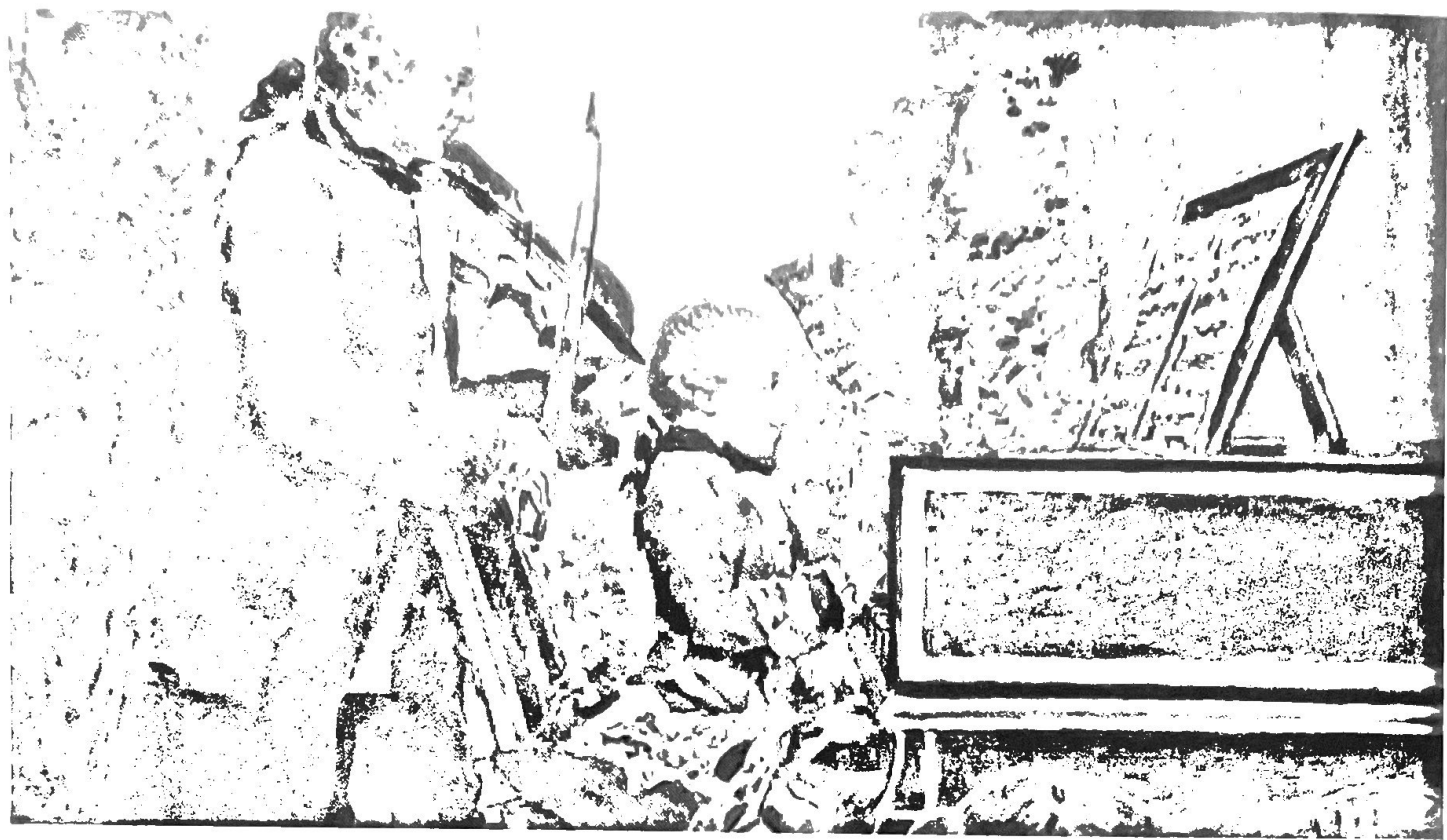
Tretia časť má tanečný charakter v podobe menuetu. Odlíšná stredná časť menuetu sa tradične nazýva trio.

Posledná štvrtá časť s názvom Rondo je opäť v rýchлом tempe (Allegro).

Wolfgang Amadeus Mozart bol skladateľom obdobia klasicizmu. Jeho dielo obsahuje viac ako 600 skladieb. Malú nočnú hudbu skomponoval v roku 1787 vo veku 31 rokov v čase, keď pracoval na druhom dejstve svojej slávnej opery Don Giovanni.

Mozartov otec Leopold s Wolfgangom (sediaci za čembalom) a jeho staršou sestrou Nannerl na koncerte v Paríži.

Wolfgang Amadeus Mozart: Malá nočná hudba, 1. časť

Allegro

HUSLE I

HUSLE II

VIOLA

VIOLONČELO
A KONTRABAS

54. Ludwig van Beethoven (1770–1827)

Symfónie: Symfónia č. 1 C dur, Symfónia č. 2 D dur, Symfónia č. 3 Es dur Eroica, Symfónia č. 4 B dur, Symfónia č. 5 c mol Osudová, Symfónia č. 6 F dur, Pastorálna, Symfónia č. 7 A dur, Symfónia č. 8 F dur, Symfónia č. 9 d mol pre sóla, zbor a orchester (4. časť je zhudobnením textu Schillerovej Ódy na radosť)

Koncerty: 5 klavírných koncertov, Trojkonzert pre klavír, husle, violončelo a orchester C dur, Koncert pre husle a orchester D dur

Komorná hudba: klavírne triá, sláčikové kvartetá, sonáty pre husle a klavír

Klavírne dielo: Sonáta c mol Patetická, Sonáta cis mol Sonáta mesačného svitu, Sonáta C dur Valdštejská, Sonáta f mol Appassionata, ďalej 33 variácií na Diabelliho valčík, bagately, fantázie, rondá atď.

Ludwig van Beethoven: Sonáta pre klavír č. 8 Patetická, 2. časť

Adagio cantabile

Skladby pre husle a violončelo: Sonáta pre husle a klavír F dur Jarná, Sonáta pre husle a klavír A dur Kreutzerova, sonáty pre violončelo a klavír

Operná tvorba: jediná opera Fidélio

Ďalšie diela: oratórium Kristus na Olivovej hore, Omša C dur, Missa solemnis pre sóla, zbor a orchester

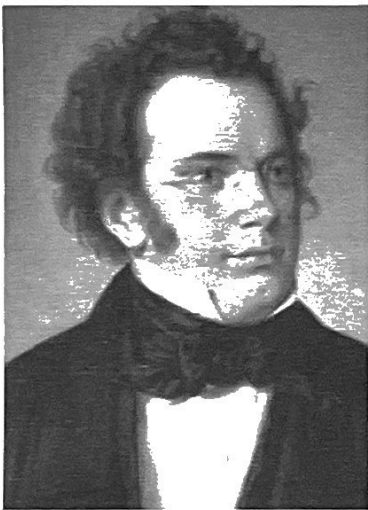
55. Skladatelia v období romantizmu

Romantizmus je umelecký sloh 19. storočia. Pojem romantizmus pochádza z francúzskeho slova *román* (ktorý je typickým literárnym útvarom tohto obdobia), preto aj celou epochou romantizmu prešuje duch dobrodružstva, nálad a citov.

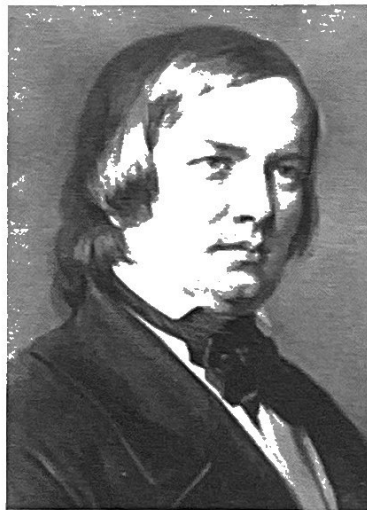
Dôležité druhy inštrumentálnych skladieb:

SYMFÓNIA, SYMFONICKÁ BÁSEŇ, KONCERT, SONÁTA,
SLÁČIKOVÉ KVARTETO

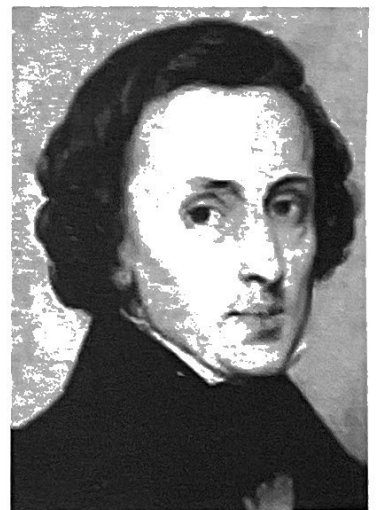
FRANZ
SCHUBERT

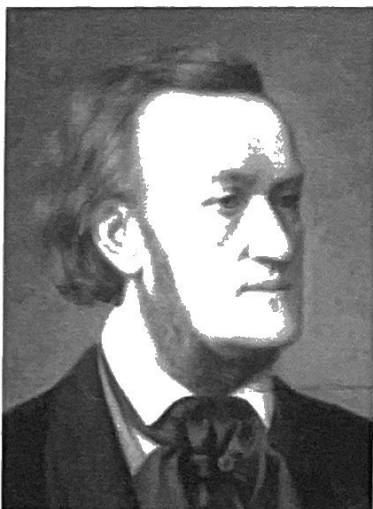
ROBERT
SCHUMANN

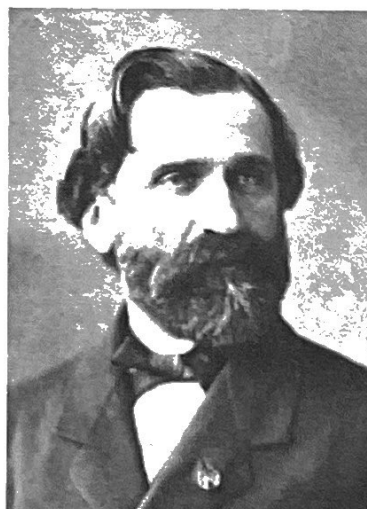
FRYDERYK
CHOPIN

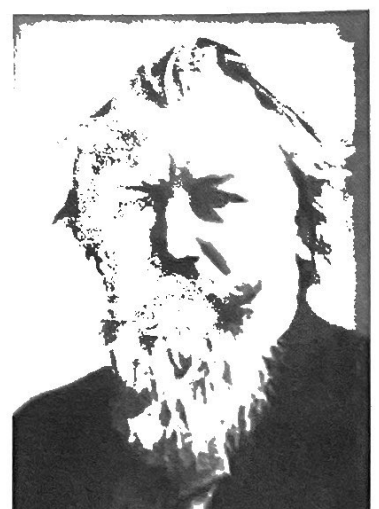
RICHARD
WAGNER

GIUSEPPE
VERDI

JOHANNES
BRAHMS

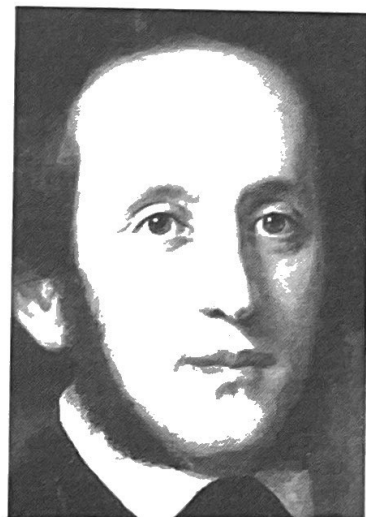
MODEST PETROVIČ
MUSORGSKIJ

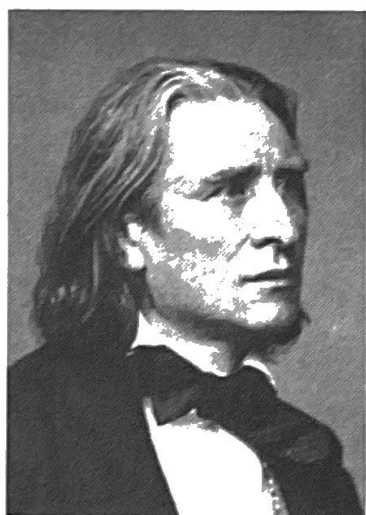
PIOTR ILJIČ
ČAJKOVSKIJ

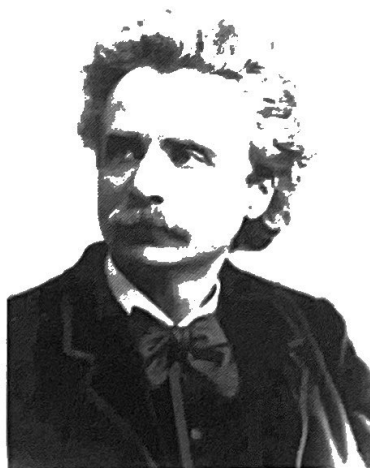
FELIX
MENDELSSOHN-
BARTHOLDY

FRANZ
LISZT

EDVARD HAGERUP
GRIEG

BEDŘICH
SMETANA

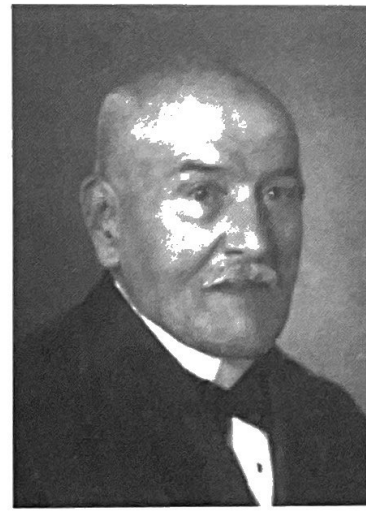
ANTONÍN
DVOŘÁK

ZDENĚK
FIBICH

JÁN LEVOSLAV
BELLA

56. Hudba v období romantizmu

Romantizmus sa objavuje v európskej hudbe na prelome 18. a 19. storočia a pretrváva približne sto rokov. K základným znakom romantizmu patrí cit a citovosť, umenie vyjadruje nálady ľudského vnútra (radosť, nádej, úzkosť a pod.); romantický umelec prejavuje veľký zmysel pre prírodu, obdivuje a študuje históriu a ľudovú tvorbu. V tomto období tiež rastie národné uvedomenie, umelci vo svojich dielach využívajú typické znaky kultúry svojej krajiny, radi cestujú a hľadajú námety v exotických kultúrach. Odkláňajú sa od skutočnosti a upriamujú svoju pozornosť na nereálny svet plný fantázie, rozprávkovosti a snov. Oblúbené sú báje, povesti, rozprávky, legendy a exotické príbehy z orientálnych krajín. Hudba tohto obdobia často čerpá svoje námety z mimohudobných oblastí, predovšetkým z literatúry.

Skladatelia prestávajú byť závislí od svojich pánov, odkladajú služobné uniformy a z pôvodného postavenia slúžiacich sa stávajú slobodní občania. Môžu písať akúkoľvek hudbu a komponovať ju, kedy chcú – skladby už väčšinou nevznikajú na objednávku, ale z osobného podnetu skladateľa. To so sebou veľakrát prináša núdzu a nedostatok financií, pretože za skladby dostávajú nedostačujúce honoráre. Preto niektorí z nich sólovo vystupujú v úlohe interpreta (Weber, Schubert, Mendelssohn, Chopin, Liszt). Finančné prostriedky získavajú aj svojou pedagogickou činnosťou.

Obdobie 19. storočia je epochou virtuozity v klavírnom, husľovom a speváckom odbore. Virtuóz je považovaný za hviezdu najvyššej triedy, spoločnosť ho obdivuje, publikum uctieva ako hrdinu. Virtuózi povzniesli hudbu svojou výnimočnou brilantnou technikou do nebývalých výšin popularity, napríklad: Niccolò Paganini (husle), Franz Liszt, Fryderyk Chopin (klavír) a ďalší.

Vo väčších mestách sa konajú verejné koncerty a ľudia navštevujú divadelné predstavenia. Vznikajú prvé hudobné nakladateľstvá, začínajú vychádzať časopisy o hudbe. Mnohí skladatelia do časopisov prispievali a pomáhali tak formovať hudobný život svojho mesta (napr. Robert Schumann, Hector Berlioz, Franz Liszt, Bedřich Smetana).

Hudba už nie je len výsadou šľachty, ale vymaňuje sa aj z prostredia šľachtických salónov. Dostáva sa do veľkých koncertných siení a s tým súvisí i ďalšia novinka – koncerty sú prístupné každému, kto si zaplatí vstupné. Poslucháč má možnosť vnímať hudbu v novom akustickom prostredí a na túto zmenu reaguje nielen tvorba skladateľov, ale aj vznik nových hudobných nástrojov. Veľké koncertné siene si vyžadujú nástroje, ktoré vydávajú mohutnejší tón. Čembalo, typický nástroj zámockých salónov, je vystriedané kladivkovým klavirom. Klasicistický Haydnov orchester nahrádza zvukovo silnejší a niekoľkonásobne väčší romantický orchester.

ČEMBALO

KLAVÍR – KONCERTNÉ KRÍDLO

Orchester sa v priebehu 19. storočia rozširuje a obohacuje o nové hudobné nástroje: harfa, anglický roh, basklarinet, saxofón, kontrafagot, tuba, bicie nástroje. V porovnaní s obdobím klasicizmu romantickí autori viac využívajú možnosti dychových nástrojov, akými sú: flauta, klarinet, anglický roh, lesný roh a plechové nástroje. Celkom novú úlohu dostáva harfa a skupina bicích nástrojov. Mohutnosť zvuku a veľké obsadenie orchestra (až 120 hráčov), zvlášť neskôr u skladateľov neskorého romantizmu, je typickým rysom hudby tohto obdobia. Hudobné nástroje vydávajú omnoho plnší tón, hudba znie mohutnejšie a silnejšie. Skladatelia oveľa viac využívajú zvukové vlastnosti a farby jednotlivých nástrojov alebo nástrojových skupín. Objavujú nové registre a nezvyčajné nástrojové polohy. Hlavnou osobnosťou romantickej orchestrácie bol Hector Berlioz. Skladatelia vo svojich dielach uplatňujú ideály spoločnosti, národa. Vznikom programovej hudby sa do hudby dostávajú literárne, výtvarné a iné predlohy.

57. Symfónia v období romantizmu

V oblasti orchestrálnej tvorby zaujali prvé miesto **symfónie**. Skladatelia v nich využívajú väčšie nástrojové obsadenie ako v období klasicizmu. Programové symfónie sú komponované podľa vopred daného mimohudobného námetu. Vo vokálnych symfóniách bývajú zastúpené sólové hlasy alebo zbor a orchester.

Skladatelia často chcú prostredníctvom svojich symfónií odovzdať ľudstvu nejaké posolstvo, nadčasovú myšlienku. Aj preto je táto orchestrálna skladba v kompozičnom odbore tým najzávažnejším, čo môže skladateľ vytvoriť. Z tohto dôvodu k nej niektorí autori pristupovali s veľkou úctou a komponovali ju až v zrelom veku. Ludwig van Beethoven je považovaný za zakladateľa modernej romantickej symfónie, aj keď sám patrí medzi autorov vrcholného klasicizmu. Zatiaľ čo v klasicizme písali skladatelia symfónie na objednávku pre svojho pána, a bežne ich počas života vytvorili hoci aj mnoho desiatok, Beethoven zložil len deväť symfónií. To preto, že už ich nemusel písať na objednávku a konkrétne príležitosti. Taktiež nebol obmedzovaný dokončením diela v požadovanom termíne, mohol svoje skladby dodatočne prepracovávať a vylepšovať.

Skladatelia romantizmu komponovali, na rozdiel od klasicizmu, menej symfónií, pretože išlo o kompozične náročnejšie a rozsiahlejšie skladby. Symfónie písali napríklad: Franz Schubert, Johannes Brahms, Antonín Dvořák, Piotr Iljič Čajkovskij a ďalší.

58. Symfonická báseň

Symfonická báseň je jednočasťová programová orchestrálna skladba, v ktorej sa skladateľ snaží vystihnúť mimohudobný námet. Nemusí ísť priamo o dej alebo príbeh, obsahom symfonických básní môžu byť námety z histórie, prírody, literatúry alebo výtvarného umenia.

Zakladateľský význam má aj český skladateľ Bedřich Smetana, ktorý vo svojom diele *Má vlast* prepojí do cyklu šesť symfonických básní. Symfonické básne komponovali napríklad Franz Liszt, Bedřich Smetana, Antonín Dvořák, Piotr Iljič Čajkovskij a mnohí ďalší skladatelia.

59. Koncert

Koncert je skladba pre jeden sólový nástroj (výnimočne pre niekoľko sólových nástrojov) a orchester. Vznikol v baroku a postupne sa menil v ďalšom období hudobného klasicizmu. V romantizme zostala koncertu klasická trojčasťová forma: 1. rýchla, 2. pomalá, 3. rýchla a dostáva sa do neho oslnivá virtuosita.

Medzi najčastejšie nástroje, ktoré sa v 19. storočí tešili veľkej obľube a písali sa pre ne koncerty, patrili: klavír, husle a violončelo. Pre prvú polovicu 19. storočia je charakteristický typ virtuózneho koncertu, ktorý je zameraný na efektné sólové pasáže hrané sólovým nástrojom. Súčasťou väčšiny koncertov bola **kadencia**, virtuózna pasáž sólového nástroja bez sprievodu orchestra. Objavuje sa pred záverom prvej alebo tretej časti.

Slávne koncerty 19. storočia:

F. Chopin:	Koncert pre klavír a orchester č. 1 e mol
J. Brahms:	Koncert pre husle a orchester D dur
P. I. Čajkovskij:	Koncert pre klavír a orchester č. 1 b mol
P. I. Čajkovskij:	Koncert pre husle a orchester D dur
A. Dvořák:	Koncert pre violončelo a orchester h mol
E. H. Grieg:	Koncert pre klavír a orchester a mol

Piotr Iljič Čajkovskij: Koncert pre klavír a orchester č. 1 b mol, 1. časť

Edvard Hagerup Grieg: Koncert pre klavír a orchester a mol, 1. časť

60. Komorná hudba

V období romantizmu skladatelia komponovali väčšinu druhov komorných skladieb, ktoré pretrvali z obdobia klasicizmu: skladby pre sólový nástroj (obvykle husle) so sprievodom klavíra, klavírne triá, sláčikové kvartetá, kvintetá a pod. K tomu sa pridal typicky romantický útvar – pieseň so sprievodom klavíra.

B. Smetana:	Klavírne trio g mol
A. Dvořák:	Sláčikové kvarteto F dur Americké
F. Schubert:	Sláčikové kvinteto C dur

Antonín Dvořák: Sláčikové kvarteto F dur Americké, 3. časť

Molto vivace

Musical score for the 3rd movement of Antonín Dvořák's American Quartet in F major, Op. 96, No. 3. The score is for Violin I, Violin II, Viola, and Violoncello. The tempo is Molto vivace. The key signature is one flat (B-flat), and the time signature is 3/4.

The score is divided into two systems. The first system shows the beginning of the movement, marked with a forte (*f*) dynamic. The second system shows the continuation of the movement, marked with a piano (*p*) dynamic.

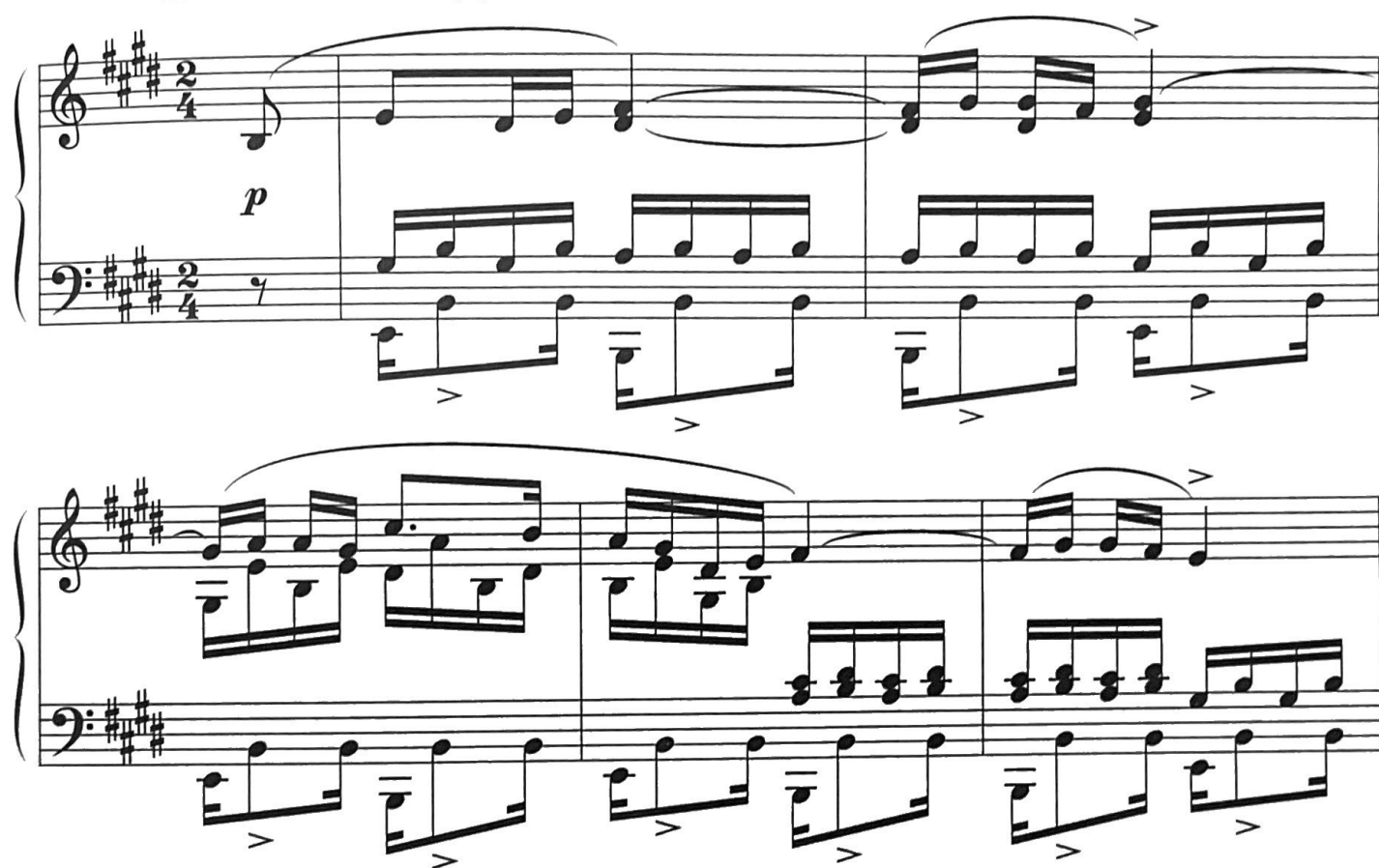
The Violin I part features a melodic line with accents and a crescendo. The Violin II part features a rhythmic pattern with accents. The Viola and Violoncello parts provide harmonic support with a steady rhythm.

61. Klavírna tvorba

Dôležitou súčasťou hudby 19. storočia je klavírna tvorba – novú podobu dostáva etuda, komponovaná ako koncertná skladba.

Fryderyk Chopin – Etudy op. 10, etuda č. 3 E dur

Lento ma non troppo

Pre klavírnú tvorbu obdobia romantizmu sú typické charakteristické kusy, t. j. drobné jednočasťové klavírne skladby poetického ladenia, ktorých námetom môže byť napr. literárna predloha, prírodné inšpirácie a pod.

62. Capriccio

Capriccio (kapričo) je skladba rozmarného charakteru a nálady písaná pre sólový nástroj alebo orchester. Na koncertných pódiax môžeme počuť 24 capriccií pre sólové husle od skladateľa N. Paganiniho alebo orchestrálne Talianske capriccio P. I. Čajkovského.

Niccolò Paganini – 24 capriccií pre sólové husle, op. 1, Capriccio a mol č. 24

63. Nokturno

Večernú alebo nočnú náladu vystihuje skladba, ktorá sa nazýva nokturno. Nokturná pre klavír komponoval skladateľ Fryderyk Chopin.

Fryderyk Chopin: Nokturno č. 2, op. 9

64. Pieseň bez slov

Pieseň bez slov je kratšia inštrumentálna skladba (predovšetkým klavírna), písaná obvykle v malej trojdielnej forme. Väčšinou je vystavaná z jedinej, výrazne melodickej témy. Skladateľ Felix Mendelssohn-Bartholdy zložil pre klavír 48 piesní bez slov.

Felix Mendelssohn-Bartholdy: Piesne bez slov, op. 62, č. 6

65. Prelúdium

Slovo *prelúdium* pôvodne označovalo predohru alebo úvodnú časť viacdielnej skladby. V barokovej organovej hudbe býva často spájané s následnou fúgou. V období romantizmu je prelúdium taktiež pomenovaním pre samostatnú skladbu komponovanú vo voľnej forme. Z klavírnej tvorby Fryderyka Chopina uveďme Prelúdium Des dur (v nasledujúcej notovej ukážke).

66. Impromptu

Impromptu (vysl. *empromptü*) je názov pre krátku inštrumentálnu skladbu, ktorá má pôsobiť dojmom, akoby bola hraná bez prípravy, na spôsob improvizácie. Objavuje sa v dielach mnohých skladateľov, napr. Franz Schubert, Robert Schumann, Fryderyk Chopin, Bedřich Smetana.

67. Vokálno-inštrumentálna hudba

Ťažiskovým hudobným druhom romantizmu sa stáva *opera*. Veľkej obľube sa tešilo *oratórium* a *kantáta*. Komponujú sa aj *omše*, ale zďaleka nie všetky majú liturgické využitie – uvádzajú sa, podobne ako oratóriá a kantáty, aj na koncertnom pódiu (nielen v kostole pri bohoslužbe).

68. Melodráma

Melodráma je koncertné alebo scénické dielo, v ktorom recitovaný básnický text sprevádza inštrumentálna hudba. Obsahom textu býva báseň alebo divadelná hra. Umelecký prednes hovoreného slova dopĺňa hudobný sprievod komponovaný pre klavír, komorný súbor alebo orchester. Hudba sa významne podieľa na vyjadrení a dokreslení celkovej nálady recitovaného textu. V melodráme sa úryvky textu striedajú s hudbou, recitátor môže tiež prednášať súčasne s hudobným sprievodom.

Autorom myšlienky spojenia hudby a slova bol francúzsky filozof a spisovateľ Jean-Jacques Rousseau. Do vývoja melodrámy výrazne zasiahli aj českí skladatelia Jiří Antonín Benda a Zdeněk Fibich.

69. Skladatelia

1. RANÝ ROMANTIZMUS

Carl Maria von Weber (1786–1826)

Franz Schubert (1797–1828)

Felix Mendelssohn-Bartholdy (1809–1847)

Robert Schumann (1810–1856)

Fryderyk Chopin (1810–1849)

2. NOVOROMANTIZMUS – napĺňa hudbu mimohudobným obsahom, teda vytvára programovú hudbu

Hector Berlioz (1803–1869)

Franz Liszt (1811–1886)

Richard Wagner (1813–1883)

Bedřich Smetana (1824–1884)

3. KLASICKO-ROMANTICKÁ SYNTÉZA – návrat ku klasicistickým hudobným formám s novým, romantickým obsahom

Johannes Brahms (1833–1897)

Piotr Il'jič Čajkovskij (1840–1893)

Antonín Dvořák (1841–1904)

4. NEKORÝ ROMANTIZMUS

Gustav Mahler (1860–1911)

Richard Strauss (1864–1949)

Sergej Rachmaninov (1873–1943)

V súvislosti s hudobným romantizmom sa prikladá význam hudbe jednotlivých európskych národov. Skladatelia vo svojich dielach používajú národnú tematiku, pozornosť venujú ľudovej hudbe – najmä piesňam a tancom svojej vlasti. Preto hovoríme o tzv. **národných školách**. Pretože niektoré národné kultúry boli zvlášť výrazné, je potrebné poznať aj ich hudobných skladateľov.

Medzi výrazné európske národné školy patrí česká, ruská a severská národná škola. Hudba s národnými prvkami sa objavuje prakticky v celej Európe.

1. ČESKÁ NÁRODNÁ ŠKOLA

Bedřich Smetana (1824–1884)

Antonín Dvořák (1841–1904)

Zdeněk Fibich (1850–1900)

2. RUSKÁ NÁRODNÁ ŠKOLA

Michail Ivanovič Glinka (1804–1857)

Milij Alexejevič Balakirev (1837–1910)

Alexander Porfirjevič Borodin (1833–1887)

César Antonovič Kjuj (1835–1918)

Modest Petrovič Musorgskij (1839–1881)

Nikolaj Rimskij-Korsakov (1844–1908)

3. SEVERSKÁ NÁRODNÁ ŠKOLA

Nórsko: Edvard Hagerup Grieg (1843–1907)

Fínsko: Jean Sibelius (1865–1957)

Mocná hřstka (niekedy Päťka alebo Novoruská škola)

Termín *Mocná hřstka* označuje skupinu piatich ruských skladateľov (Milij Alexejevič Balakirev, Alexander Porfirjevič Borodin, César Antonovič Kjuj, Modest Petrovič Musorgskij, Nikolaj Rimskij-Korsakov), ktorí v 19. storočí pôsobili v Petrohrade a usilovali sa o pôvodnú ruskú národnú hudbu. Tá sa podľa nich mala opierať o domáce folklórne zdroje: autori čerpajú z rozprávok a povestí ruskej kultúry, vyzdvihujú ruské tradičné hudobné prvky (veľké zbory, mohutné hlasy), ďalej zbierajú a upravujú ruské ľudové piesne a pozornosť upierajú k tradičným bylinám (bylina je ruská hrdinská báseň, ktorá bola predvádzaná s hudobným sprievodom). Väčšina autorov Mocnej hřstky nemala hudobné vzdelanie. Boli samoukovia a komponovali iba vo voľných chvíľach a pre svoje vlastné potešenie.

70. Carl Maria von Weber

Pokrstený 20. 11. 1786 Eutin, † 5. 6. 1826 Londýn

Carl Maria von Weber bol nemecký skladateľ, dirigent a klavirista, tvorca nemeckej národnej opery. Pôsobil v Prahe, kde sa stal dirigentom a riaditeľom opery Stavovského divadla. V Drážďanoch prijal miesto riaditeľa nemeckej opery.

Najznámejším Weberovým dielom je opera Čarostrelec. Z orchestrálnej tvorby uvedme dva klarinetové koncerty. Známa je tiež jeho klavírna skladba Vyzvanie do tanca.

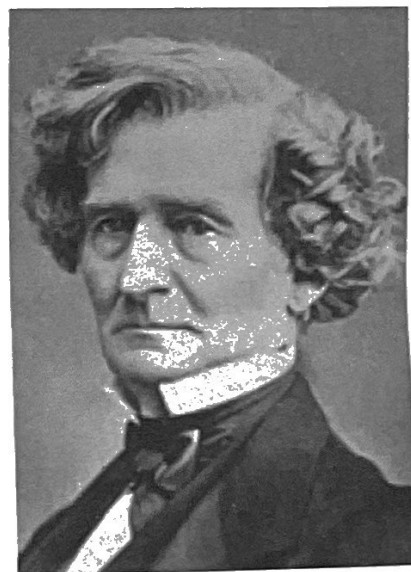
71. Hector Berlioz

*** 11. 12. 1803 La Côte-Saint-André, † 8. 3. 1869 Paríž**

Hector Berlioz bol francúzsky skladateľ a dirigent. Hudbu študoval na parížskom konzervatóriu. Neskôr odcestoval do Talianska, kde pokračoval v štúdiu hudby. Po návrate do Paríža sa venoval komponovaniu. Podnikal koncertné cesty po zahraničí.

Hector Berlioz dosiahol najväčší úspech päťčasťovou Fantastickou symfóniou.

Ďalšie diela: symfónia Harold v Taliansku, Veľká smútočná a Triumfálna symfónia, Rekviem, dvojopera Trójanania.

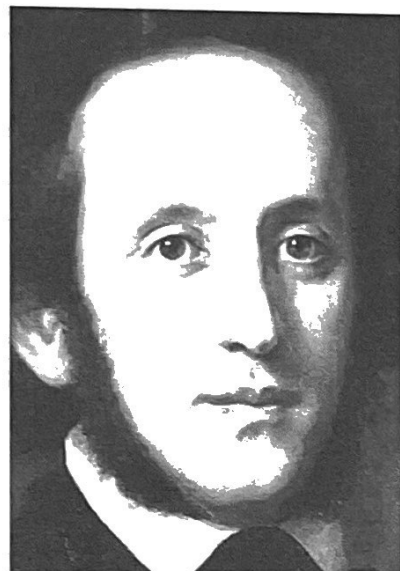
Hector Berlioz: Fantastická symfónia, 2. časť, Na plese

72. Felix Mendelssohn-Bartholdy

* 3. 2. 1809 Hamburg, † 4. 11. 1847 Lipsko

Felix Mendelssohn-Bartholdy bol nemecký hudobný skladateľ, klavirista a organista. Základné vzdelanie získal od svojich rodičov. Hral na klavíri a ako deväťročný začal verejne koncertovať. V roku 1829 uviedol prvýkrát od Bachovej smrti jeho takmer zabudnuté dielo – Matúšove pašie. Pôsobil v Lipsku, kde sa stal kapelníkom orchestra lipského Gewandhausu. Bol tiež jedným zo zakladateľov lipského konzervatória.

Mendelssohnova skladateľská tvorba je rozsiahla. Z orchestrálnych skladieb sú známe jeho symfónie (predovšetkým 3. symfónia *Škótska* a 4. symfónia *Talianska*). Zložil predohru k Shakespearovej hre *Sen noci svätajánskej* a neskôr napísal scénickú hudbu k celej tejto hre (najpopulárnejšou časťou je Svadobný pochod). Z klavírneho diela sa často hrajú Piesne bez slov. Ďalej sú to klavírne koncerty a Husľový koncert e mol.

Felix Mendelssohn-Bartholdy: *Sen noci svätajánskej* (Svadobný pochod)

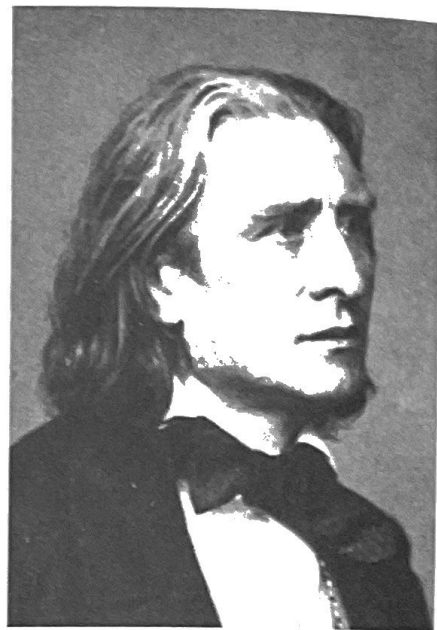

Felix Mendelssohn-Bartholdy bol nielen hudobníkom a skladateľom, ale tiež rád maľoval a zaujímal sa o literatúru. Nadanou skladateľkou bola aj jeho sestra Fanny.

73. Franz Liszt

* 22. 10. 1811 Raiding, † 31. 7. 1886 Bayreuth

Franz Liszt bol hudobný skladateľ, dirigent, pedagóg a klavírny virtuóz. Základy klavírnej hry získal od svojho otca. Vo Viedni študoval hru na klavíri u Carla Czerného a skladbu u Antonia Salieriho. Ako klavírny virtuóz precestoval celú Európu. V roku 1848 prijal miesto dvorného kapelníka a stal sa dirigentom weimarskej opery. Od roku 1861 žil striedavo vo Weimare, Ríme a Budapešti. Franz Liszt je považovaný za tvorca symfonickej básne (jednočasťovej programovej orchestrálnej skladby, ktorá hudbou vyjadruje námety z histórie, prírody alebo literatúry). Skomponoval 13 symfonických básní, napr. Prelúdiá, Čo počuť na horách, Orfeus, Hamlet. Známe sú tiež dve programové symfónie Faustovská a Danteovská, dva klavírne koncerty (č. 1 Es dur, č. 2 A dur) a 19 uhorských rapsódií. Vrcholom klavírnej tvorby je jednočasťová Sonáta h mol.

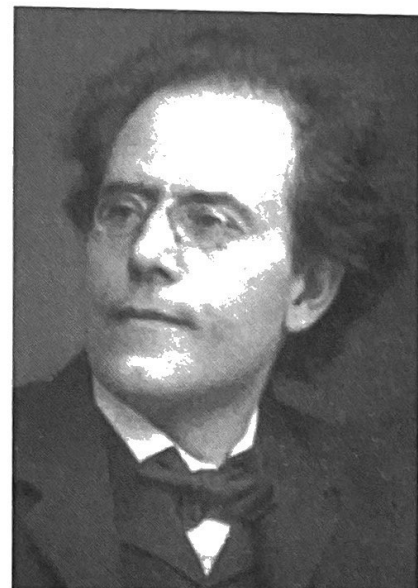
Franz Liszt: Nokturno č. 3 Sen lásky

74. Gustav Mahler

* 7. 7. 1860 Kalište, † 18. 5. 1911 Viedeň

Gustav Mahler bol významný hudobný skladateľ a dirigent. Absolvoval gymnázium v Jihlave, potom viedenské konzervatórium a univerzitu vo Viedni. Svojimi súčasníkmi bol považovaný predovšetkým za geniálneho dirigenta – ako dirigent pôsobil v operných divadlách v Olomouci, v Prahe a v Lipsku. Svoje dirigentské umenie uplatnil aj ako šéfdirigent opery v Hamburgu a predovšetkým ako šéf Dvornej opery vo Viedni (1897–1907). V posledných rokoch života pôsobil každoročne niekoľko mesiacov ako dirigent Metropolitnej opery (MET) v New Yorku. Ako skladateľ bol veľkým symfonikom 19. storočia – napísal deväť monumentálnych symfónií a vokálno-symfonickú skladbu Pieseň o zemi. Venoval sa i piesňovej tvorbe (piesňové cykly – Chlapcov zázračný roh, Piesne potulného tovariša, Piesne o mŕtvych deťoch). Napriek tomu, že celý život pôsobil ako dirigent v divadelnom prostredí, nikdy nenapísal žiadnu operu.

Gustav Mahler: Symfónia č. 3, tretia časť – Commodo, Scherzando

Picc (4 fl.)

Oboe

Clarinetto in B

Violine

Viola

pizz.

f

p

pizz.

p

75. Bedřich Smetana: Moja vlasť

Cyklus symfonických básní Moja vlasť je jedným z vrcholných diel Bedřicha Smetanu. Skladbu tvorí šesť symfonických básní, ktoré rozprávajú príbehy z českých dejín a povestí, znázorňujú krásu prírody a českej krajiny. Dielo vzniklo v rokoch 1874 – 1879.

Vyšehrad je prvou symfonickou básňou z cyklu Moja vlasť. Rozpráva o sídle prvých českých kniežat, ku ktorému sa viažu povesti z dávnych dôb národných dejín. V úvode skladby hrajú harfy hlavný motív Vyšehradu:

Harfy navodzujú dojem rozprávania bájneho slovanského speváka Lumíra. Hudba ďalej zobrazuje vznešenosť a slávu Vyšehradu a jeho skazu v období vojen. Záverečná časť skladby je spomienkou na dávne doby hradu, ktorý sa stal zrúcaninou.

Vltava je názov druhej symfonickej básne. Bedřich Smetana o nej napísal: „Skladba zobrazuje tok Vltavy, počnúc od obidvoch prvých pramienkov, Studená a Teplá Vltava, spojenie obidvoch potôčikov do jedného prúdu; potom tok Vltavy v hájoch a po lúkach, krajinami, kde sa práve slávia veselé hody (svadba); pri nočnej žiare luny tanec rusaliek; na blízkych skalách týčia sa pyšne hrady, zámky a zrúcaniny; Vltava víri vo Svätojánskych prúdoch; tečie v širokom toku ďalej k Prahe, objaví sa Vyšehrad a postupne mizne v diaľke vo svojom majestátnom toku v Labe.“

Hlavná hudobná téma znázorňujúca široký tok Vltavy:

Šárka je v poradí treťou symfonickou básňou. Je pomenovaná po bojovníčke Šárke z českej povesti Dievčenská vojna. Jedného dňa idú Ctirad a jeho zbrojnoši lesom. Ctirad nachádza pri strome

spútané dievča, ktoré volá o pomoc. Vzplanie láskou k pôvabnej Šárke a oslobodí ju, pričom netuší, že je to pasca. Nastáva bujará veselica, hudba postupne slabne a unavení muži zaspávajú. Šárka vezme roh, na ktorom hlasno zatrúbi. Dáva tým znamenie ozbrojeným ženám, ktoré sú neďaleko ukryté a čakajú na dohodnutý signál. Ženy privolané Šárkou spiacich mužov pozabíjajú. Ctirad a jeho bojovníci sa stali obeťami pasce, ktorú na nich Šárka pripravila.

Orchester zobrazuje bujaré veselie Ctiradových zbrojnošov:

Štvrtá symfonická báseň **Z českých luhov a hájov** vystihuje krásu českej krajiny. Slnko sa prediera korunami stromov a v lístí šumí vietor. Počujeme vtáčí spev i bzukot hmyzu. V ďalšej časti k nám dolieha hudba z dedinskej zábavy.

V piatej symfonickej básni **Tábor** čerpal Bedřich Smetana námety z českej histórie a husitských vojen. Hlavnú hudobnú tému tvorí melódia husitského chorálu *Ktož jsú boží bojovníci*, ktorý sa v rôznych podobách objavuje počas celej skladby.

Cyklus *Má vlast* uzatvára šiesta symfonická báseň **Blaník**. Stará povesť hovorí, že v hore Blaník spí vojsko v čele so svätým Václavom a prebudí sa až vtedy, keď bude českej zemi najhoršie.

V závere *Mojej vlasti* opäť zaznie úvodný motív Vyšehradu a celý cyklus vrcholí.

76. Antonín Dvořák: Deviata symfónia

Dvořákova posledná, deviata symfónia patrí medzi najvýznamnejšie autorove diela. Vznikla počas skladateľovho pobytu v Spojených štátoch amerických. Pri jej zrode stáli silné dojmy z nového prostredia a túžba po domove. Dvořáka pri komponovaní ovplyvnila tiež hudba Afroameričanov.

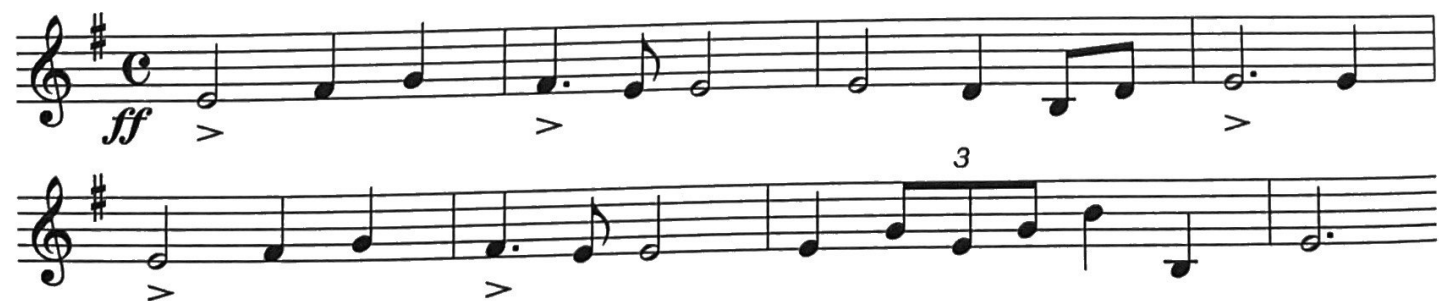
V 9. symfónii zaznievajú výrazné melodické motívy, bodkované rytmy a synkopy. Charakteristickým prvkom je využitie tónov pentatonicekej stupnice (pentatoniky). Ďalším znakom sú v priebehu celej symfónie spomienkové návraty k témam z predchádzajúcich častí. Symfónia má štyri časti a najznámejšia je druhá časť nazvaná Largo:

Premiéra sa konala 16. decembra 1893 v Carnegie Hall pod taktovkou Antona Seidla. Stala sa vrcholnou kultúrnou udalosťou a pre Dvořáka predstavovala najväčší úspech v celej jeho umeleckej činnosti.

Kritici v dennej tlači písali, že ešte nikdy žiadny skladateľ nedosiahol takýto triumf. Po skončení symfónie Dvořák vystúpil s dirigentom Seidlom na pódium a musel sa mnohokrát klaňať nadšenému publiku. Dvořákova 9. symfónia sa čoskoro stala obľúbenou skladbou na celom svete. V Čechách prvýkrát zaznela 20. júla 1894 v Karlových Varoch. Pražská premiéra sa uskutočnila 13. októbra 1894 v Národnom divadle a dirigentom bol sám autor.

Antonín Dvořák: Symfónia č. 9 e mol Z Nového sveta, 4. časť – Allegro con fuoco

Amerika bola objavená v roku 1492 a začalo sa jej neformálne hovoriť Nový svet. Týmto názvom Dvořák tiež pomenoval svoju 9. symfóniu: Z Nového sveta.

77. Zdeněk Fibich

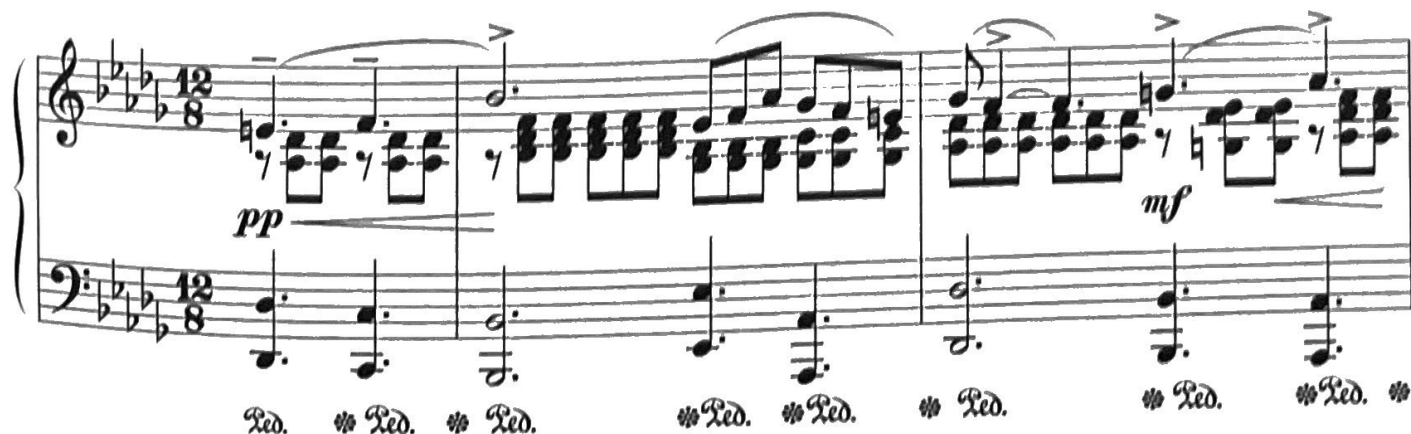
* 21. 12. 1850 Všebořice, † 15. 10. 1900 Praha

Zdeněk Fibich bol český skladateľ druhej polovice 19. storočia. Študoval na gymnáziu vo Viedni a v Prahe. Hudobné vzdelanie získal na Vysokej hudobnej škole v Lipsku, potom študoval súkromne v Paríži a Mannheime. Bol druhým kapelníkom a zbormajstrom Prozatímního divadla v Prahe. Na sklonku života prijal miesto operného dramaturga Národného divadla v Prahe. Zomrel v nedožitých päťdesiatich rokoch.

Dielo skladateľa Zdeňka Fibicha je rozsiahle. Skomponoval opery Bukovín, Blaník, Nevesta messinská, Búrka, Hedy, Šárka, Pád Arkuna. V popredí orchestrálnej tvorby sú Fibichove tri symfónie a pre orchester napísal tiež symfonické básne: Othello, Záboj, Slavoj a Luděk, Toman a lesná panna, Búrka, Vesna. Fibich je autorom 6 koncertných melodram (z nich najpopulárnejšími sa stali Štedrý deň a Vodník) a svetovo ojedinelej trilógie scénických melodram Hippodamia. Osobitným prínosom skladateľa je cyklus klavírných miniatúr Nálady, dojmy a spomienky. Z tohto cyklu je dobre známa Spomienka č. 139 (op. 41), ktorú po Fibichovej smrti upravil pre husle a klavír Jan Kubelík (skladbu nazval Poém). Fibich využíval Nálady, dojmy a spomienky tiež ako skicár hudobných nápadov pre svoje väčšie skladby. Preto melódia Spomienky č. 139 zaznie i v selanke V podvečer.

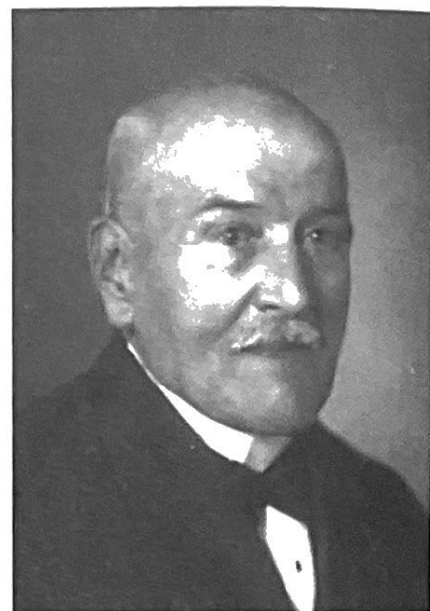
Zdeněk Fibich: Nálady, dojmy a spomienky op. 41 (Poém)

78. Ján Levoslav Bella

* 4. 9. 1843 Liptovský Mikuláš, † 25. 5. 1936 Bratislava

Ján Levoslav Bella bol slovenský hudobný skladateľ, pedagóg, dirigent, zbormajster a organista. Narodil sa v Liptovskom Mikuláši a vyrastal spolu s deviatimi súrodencami v rodine organistu. Študoval na gymnáziu v Levoči a neskôr na katolíckom gymnáziu v Banskej Bystrici, kde tiež navštevoval teologický seminár. V teologických štúdiách pokračoval vo Viedni, kde bol v roku 1866 vysvätený za kňaza.

Po návrate domov pôsobil v Banskej Bystrici ako prebendát chrámu, neskôr aj ako mestský kapelník v Kremnici, kde založil veľký zbor a orchester. Od roku 1881 vstúpil do služieb evanjelickej cirkvi v Sibiu (Rumunsko), kde bol mestským kantorom, organistom a čoskoro prevzal aj funkciu hudobného riaditeľa mestského hudobného spolku. Roku 1921 Bella zo Sibiu odišiel a usadil sa vo Viedni. Od roku 1928 až do konca svojho života žil v Bratislave. Bol mu udelený čestný doktorát bratislavskej univerzity.

J. L. Bella je autorom trojdejtvovej opery Kováč Wieland. Bola to prvá slovenská opera, ktorá však mala ešte nemecký text. Pre orchester skomponoval symfonickú báseň Osud a ideál, Koncertnú predohru Es dur a Rondo pre sláčikový orchester. V popredí komornej tvorby sú štyri sláčikové kvartetá a skladby pre rôzne sláčikové súbory. Klavírnú tvorbu reprezentuje Sonáta b mol, zo skladieb pre organ spomeňme Fantáziu-sonátu d mol, Chorálovú trilógiu a fantáziu Na cintoríne hrdinov. Z duchovnej tvorby zastáva popredné miesto Omša b mol pre sóla, zbor a orchester.

Ján Levoslav Bella: Sonáta pre troje huslí č. 1 G dur, op. 4
1. časť – Allegro moderato

79. Hymna Slovenskej republiky

Hymna je pieseň alebo skladba, ktorú môžeme počuť pri rôznych významných príležitostiach, medzinárodných športových podujatiach a na začiatku školského roka. Význam slova pochádza zo starogréckeho názvu *hymnos* (chválospev, oslavná pieseň).

Text slovenskej hymny vznikol v revolučnom roku 1844. Autorom bol Janko Matúška a pôvodný názov znel *Dobrovoľnícka*.

Báseň Nad Tatrou sa blýska mala pôvodne 6 strof a neskôr bola upravená na 4. Janko Matúška písal túto báseň na nápev ľudovej piesne *Kopala studienku, pozerala do nej*, ktorú poznal z detstva. Prvá strofa básne sa od decembra roku 1918 stala súčasťou česko-slovenskej hymny a v súčasnosti sú prvé dve strofy štátnou hymnou Slovenskej republiky. Pieseň do konečnej podoby upravil Ladislav Burlas, ktorý zvolil inú harmóniu a pomalšie tempo (ako súčasť česko-slovenskej hymny tvorila rýchlejší záver).

Risoluto (♩ = 88)

1. Nad Tatrou sa blýska, hromy divo bi - jú,
2. To Slo-ven - sko na-še posiaľ tvrdo spa - lo,

nad Tatrou sa blýska, hromy divo bi - jú,
to Slo-ven - sko na-še posiaľ tvrdo spa - lo,

zastavme ich, bratia, veď sa o - ny stratia,
a - le bles - ky hromu vzbudzujú ho k tomu,

1. Slo-vá-ci o - ži - jú. Slo-vá-ci o - ži - jú.
a - by sa pre - bra - lo. a - by sa pre - bra - lo.

80. Pražská jar

Medzinárodný hudobný festival Pražská jar je pravidelnou prehliadkou popredných svetových umelcov, symfonických orchestrov a komorných telies. Prvý ročník sa uskutočnil v roku 1946 pri príležitosti 50. výročia založenia Českej filharmónie. Festival Pražská jar každoročne začína 12. mája (v deň výročia úmrtia Bedřicha Smetanu). V programe úvodného koncertu je tradične uvedený cyklus symfonických básní Má vlast od Bedřicha Smetanu, ktorý každoročne uvedie iný dirigent a orchester.

OBECNÝ DOM V PRAHE, SMETANOVA SIEŇ

Pravidelným miestom konania koncertov Pražskej jari je Obecný dom. Hudobníci vystupujú taktiež v Dvořákovskej sieni pražského Rudolfinu alebo v Kláštore sv. Anežky Českej. Koncerty sa usporadúvajú aj na iných miestach v Prahe.

Na koncertoch Pražskej jari sa hrá hudba všetkých slohových období a sú tu uvádzané aj diela súčasných skladateľov. V minulosti na koncertných pódioch vystúpili známe osobnosti, napríklad dirigent a skladateľ Leonard Bernstein, český dirigent Rafael Kubelík alebo ruský violončelista a dirigent Mstislav Rostropovič.

RUDOLFINUM

RUDOLFINUM, DVOŘÁKOVA SIEŇ

© Pražská jar – Zdeněk Chrapek

81. Bratislavské hudobné slávnosti

Bratislavské hudobné slávnosti sú najvýznamnejším a najprestížnejším medzinárodným hudobným festivalom na Slovensku, ktorý sa koná od roku 1964. Festival organizuje Slovenská filharmónia za podpory Ministerstva kultúry Slovenskej republiky.

Na Bratislavských hudobných slávnostiach sa prezentujú významné slovenské a zahraničné hudobné telesá a sólisti. V priebehu trvania festivalu zaznievajú desiatky symfonických a komorných koncertov. Postupne narastajúci počet popredných zahraničných orchestrov, svetoznámych dirigentov a interpretov ponúka na domácej pôde pre milovníkov vážnej hudby výnimočné umelecké zážitky. V rámci festivalu každoročne odznejú aj premiéry a dielo na objednávku Festivalového výboru.

Festival Bratislavské hudobné slávnosti sa koná každoročne, dva týždne na prelome septembra a októbra.

REDUTA, KONCERTNÁ SIEŇ SLOVENSKEJ FILHARMÓNIE

V rámci 50. ročníka Bratislavských hudobných slávností účinkovali 30. septembra 2014 na Koncerte operných árií a zborov slovenská sopranistka Edita Gruberová, dirigent Peter Valentovič, Slovenská filharmónia a Slovenský filharmonický zbor. Autorom fotografie je Peter Brenkus.

v histórii festivalu sa na koncertoch predstavili desiatky svetoznámych umelcov a hudobných telies, napríklad sopranistka Edita Gruberová, huslista Joshua Bell, klavirista Grigory Sokolov, Orchestra Sinfonica Nazionale della RAI Torino, francúzsky orchester z Paríža, ktorého sólistom bol Jean-Yves Thibaudet, orchester z Lille s dirigentom Jeanom-Claudom Casadesusom a ďalší.

Koncerty BHS sa konajú v koncertnej sieni alebo malej sále Reduty, v Dóme sv. Martina, Zrkadlovej sieni Primaciálneho paláca a v ďalších kultúrnych stánkoch.

82. Košická hudobná jar

Medzinárodný hudobný festival Košická hudobná jar vznikol v roku 1956 a patrí medzi najstaršie hudobné festivaly na Slovensku. Zo skromných začiatkov vyrástla Košická hudobná jar na medzinárodné koncertné a umelecké podujatie, ktoré je každoročne vrcholom koncertnej sezóny v Košiciach. Spočiatku sa na koncertoch prezentovali komorné súbory a sólisti prevažne z domáceho interpretačného zázemia, orchester košického rozhlasu a divadla, neskôr Košický komorný orchester. Postupne sa pôsobnosť Košickej hudobnej jari rozšírila na územie východného Slovenska.

Vynikajúcu úroveň koncertov v nasledujúcich rokoch – najmä po otvorení koncertnej sály Domu umenia v r. 1963 – zabezpečila Slovenská filharmónia (dirigent Ladislav Slovák), Česká filharmónia (dirigenti: Karel Ančerl a Václav Neumann), Leningradská filharmónia, Gewandhausorchester Lipsko, Symfonický orchester mesta Birmingham a mnohí domáci a zahraniční renomovaní sólisti. V rokoch 1970 – 1990 bol súčasťou Košickej hudobnej jari aj Medzinárodný organový festival, ktorý sa neskôr osamostatnil.

Košická hudobná jar sa pravidelne koná v máji. Nepredstavuje iba pestrú paletu koncertov, ale v posledných rokoch aj prezentáciu výtvarného umenia (inštalovanie výstav v Dome umenia). Na obhliadení festivalu sa každoročne podieľa svojimi predstaveniami aj Opera Štátneho divadla v Košiciach.

83. Kvíz č. 1

1. Pre zápis notového partu violy sa používa
 - a) tenorový a basový kľúč
 - b) altový kľúč
 - c) basový kľúč
2. Mandolína je hudobný nástroj
 - a) strunový brnkací
 - b) strunový klávesový
 - c) sláčikový
3. Do obdobia renesancie patrí
 - a) Georg Friedrich Händel
 - b) Giovanni Pierluigi da Palestrina
 - c) Richard Wagner
4. Tóny eis – f sú
 - a) celé tóny
 - b) znížené tóny
 - c) enharmonické tóny
5. Ligatúrou môžeme spojiť
 - a) dve a viac nôt rovnakej výšky
 - b) dve noty rôznej výšky a dĺžky
 - c) len noty rovnakej výšky a dĺžky
6. Z čistej kvinty c – g vytvoríme
 - a) zväčšenú kvintu c – ges
 - b) zmenšenú kvintu c – gis
 - c) zväčšenú kvintu c – gis
7. Ktoré stupnice sú cirkevné?
 - a) chromatická a celotónová
 - b) dórska a lydická
 - c) molová melodická
8. V oratóriu účinkujú
 - a) sólisti, zbor a orchester
 - b) tanečníci, herci a orchester
 - c) sólisti a tanečníci
9. Spinet je
 - a) skladba z obdobia baroka
 - b) časť organu
 - c) strunový klávesový nástroj
10. V chromatickej stupnici postupujú tóny
 - a) po celých tónoch
 - b) po poltónoch
 - c) po terciách

Concerto grosso (končerto grosso) je cyklická skladba, v ktorej sa striedajú hudobné nástroje v sólovom obsadení s orchestrom. ÁNO NIE

G. P. Telemann bol hudobný skladateľ a organista z obdobia baroka. ÁNO NIE

84. Kvíz č. 2

1. Diatonické stupnice obsahujú
 - a) len poltóny
 - b) poltóny a celé tóny
 - c) len celé tóny
2. K transponujúcim hudobným nástrojom patria
 - a) trúbka, klarinet a lesný roh
 - b) husle a viola
 - c) husle a klavír
3. Na prvom, štvrtom a piatom stupni stupnice sa nachádzajú
 - a) vedľajšie kvintakordy
 - b) zväčšené kvintakordy
 - c) hlavné kvintakordy
4. Allemande, courante, sarabande a gigue sú
 - a) skladby pre zbor a orchester
 - b) tance barokovej suity
 - c) symfonické básne
5. Melódiu piesne možno transponovať
 - a) z durovej tóniny do molovej
 - b) z dvojštvrtového taktu do trojštvrtového
 - c) z husľového kľúča do basového
6. V organovej barokovej hudbe je prelúdium často spojené
 - a) s fúgou
 - b) so symfóniou
 - c) so symfonickou básňou
7. Kantáta je
 - a) skladba pre čembalo
 - b) tanec barokovej suity
 - c) vokálno-inštrumentálna skladba
8. Do obdobia baroka patrí
 - a) Orlando di Lasso
 - b) Georg Friedrich Händel
 - c) Joseph Haydn
9. J. S. Bach skomponoval
 - a) oratórium Mesiáš
 - b) Brandenburské koncerty
 - c) operu Čarovná flauta
10. Concerto grosso je skladba, v ktorej sa strieda
 - a) menšia skupina sólových hudobných nástrojov s orchestrom
 - b) orchester a zbor
 - c) mužský a ženský zbor

Sonátu Mesačného svitu skomponoval Ludwig van Beethoven. ÁNO NIE

85. Kvíz č. 3

1. Tóny hes – d – g tvoria
 - a) kvintakord B dur
 - b) sextakord G dur
 - c) sextakord g mol
2. Septakord je akord zložený
 - a) z dvoch tercii
 - b) z troch tercii
 - c) z dvoch tercii a sexty
3. Symfónia č. 6 hudobného skladateľa L. van Beethovena sa volá
 - a) Parížska
 - b) Londýnska
 - c) Pastorálna
4. Ktorý hudobný skladateľ nepatrí do obdobia klasicizmu?
 - a) Franz Schubert
 - b) Joseph Haydn
 - c) Ludwig van Beethoven
5. Na druhom, treťom, šiestom a siedmom stupni stupnice sa nachádzajú
 - a) zmenšené kvintakordy
 - b) vedľajšie kvintakordy
 - c) hlavné kvintakordy
6. Ktoré hudobné nástroje hrajú v klavírnom triu?
 - a) klavír, husle, violončelo
 - b) klavír, priečna flauta, klarinet
 - c) klavír, viola, kontrabas
7. Symfonická báseň je rozsiahla jednočasťová
 - a) skladba pre spevácky zbor
 - b) orchestrálna skladba
 - c) viachlasá renesančná skladba
8. Ktorý hudobný skladateľ patrí do obdobia romantizmu?
 - a) Henry Purcell
 - b) Georg Philipp Telemann
 - c) Piotr Iljič Čajkovskij
9. Z veľkých intervalov vytvoríme odvodené intervaly
 - a) čisté
 - b) zväčšené
 - c) spodné
10. Ktorý hudobný skladateľ nekomponoval symfónie?
 - a) Wolfgang Amadeus Mozart
 - b) Joseph Haydn
 - c) Johann Sebastian Bach

Skladateľ Antonín Dvořák skomponoval deväť symfónií. ÁNO NIE

86. Skladatelia a ich diela I

Spoj čiarou meno skladateľa a dielo, ktoré skomponoval.

Wolfgang Amadeus Mozart

oratórium Mesiáš

Johann Sebastian Bach

Symfónia č. 41 C dur Jupiterská

Georg Friedrich Händel

Sonáta c mol Patetická

Carl Maria von Weber

Brandenburské koncerty

Ludwig van Beethoven

opera Čarostrelec

Urči podľa notových ukážok známe diela.

Ukážka č. 1:

a) Johann Sebastian Bach – Brandenburský koncert č. 1

b) Antonio Vivaldi – Štyri ročné obdobia, Zima (Largo)

c) Georg Friedrich Händel – Hudba k ohňostroju

Ukážka č. 2:

a) Georg Friedrich Händel – Vodná hudba, Suita č. 1 (Menuet)

b) Antonín Dvořák – Symfónia č. 9 e mol Z nového sveta, 2. časť

c) Wolfgang Amadeus Mozart – Symfónia č. 40 g mol (Molto allegro)

Ukážka č. 3:

a) Felix Mendelssohn-Bartholdy – Sen noci svättojánskej (Svadobný pochod)

b) Fryderyk Chopin – Valčík As dur

c) Ludwig van Beethoven – Symfónia č. 6 Pastorálna, 1. časť

Riešenie je na strane 91.

87. Skladatelia a ich diela II

Notová ukážka č. 1:

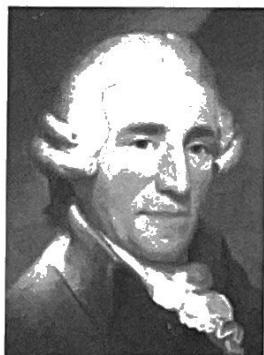
- a) Wolfgang Amadeus Mozart – Malá nočná hudba
- b) Antonín Dvořák – Slovanské tance
- c) Antonio Vivaldi – Štyri ročné obdobia (Jeseň)

Notová ukážka č. 2:

- a) Johann Sebastian Bach – Brandenburské koncerty
- b) Joseph Haydn – Symfónia č. 94 (S úderom na tympany)
- c) Wolfgang Amadeus Mozart – opera Figarova svadba

Notová ukážka č. 3:

- a) Joseph Haydn – Symfónia č. 101 (Hodiny)
- b) Ludwig van Beethoven – Symfónia č. 5 (Osudová)
- c) Piotr Iljič Čajkovskij – balet Labutie jazero

Notová ukážka č. 4:

- a) Nikolaj Rimskij-Korsakov – suita Šeherezáda
- b) Antonín Dvořák – Slovanské tance
- c) Georg Friedrich Händel – oratórium Mesiáš

Notová ukážka č. 5:

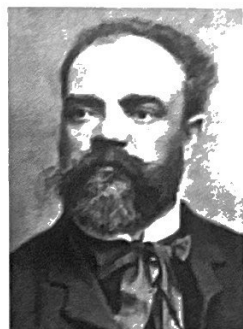
- a) Georges Bizet – opera Carmen
- b) Richard Wagner – opera Blúdiaci Holand'án
- c) Antonín Dvořák – opera Rusalka

Notová ukážka č. 6:

- a) Bedřich Smetana – Má vlast (Vltava)
- b) Robert Schumann – Symfónia č. 1
- c) Antonín Dvořák – Symfónia č. 9 (2. časť – Largo)

Notová ukážka č. 7:

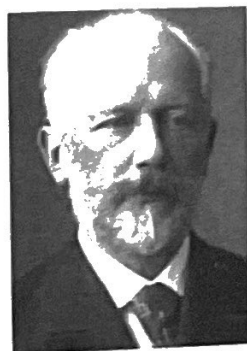
- a) Modest Petrovič Musorgskij – Obrázky z výstavy
- b) Antonio Vivaldi – Štyri ročné obdobia (Jar)
- c) Georg Friedrich Händel – Hudba k ohňostroju

Notová ukážka č. 8:

- a) Piotr Iljič Čajkovskij – balet Labutie jazero
- b) Bedřich Smetana – opera Libuša
- c) Giuseppe Verdi – opera Aida

Riešenie je na strane 91.

88. Otázky

Hudobná teória – základné učivo:

1. Dajú sa tóny his – c – deses enharmonicky zameniť?
2. Uved' ďalšie tri tóny, ktoré sa dajú enharmonicky zameniť.
3. Základné rozdelenie stupníc – vysvetli, ako ich delíme.
4. Vysvetli pojmy: diatonická stupnica, chromatická stupnica, celotónová stupnica, pentatonická stupnica.
5. Vymenuj cirkevné stupnice.
6. Vymenuj tóny stupnice Fis dur.
7. Vytvor vrchné intervaly od tónu **d**: m. 2, zm. 3, zv. 4, m. 6, zv. 7.
8. Vymenuj tóny kvintakordu, sextakordu a kvartsextakordu tóniny Fis dur, Des dur, cis mol, f mol.
9. Z ktorých intervalov je zostavený zväčšený kvintakord?
10. Vymenuj tóny zväčšeného kvintakordu od tónov: **g, d, a, f**.
11. Z ktorých intervalov je zostavený zmenšený kvintakord?
12. Vymenuj tóny zmenšeného kvintakordu od tónov: **h, e, c, g**.
13. Na ktorých stupňoch stupnice tvoríme hlavné kvintakordy?
14. Na ktorých stupňoch stupnice tvoríme vedľajšie kvintakordy?
15. Vymenuj tóny dominantného septakordu tóniny F dur, A dur, a mol.

Hudobná teória – doplňujúce otázky:

1. V ktorom kľúči je nota c¹ umiestnená na tretej linajke notovej osnovy?
2. Vysvetli pojmy: pravidelné a nepravidelné delenie nôt.
3. Vysvetli pojmy: duola, triola, kvartola, kvintola.
4. Ktoré stupnice sú diatonické?
5. Urči charakteristický interval v dórskej stupnici, frygickej stupnici, lydickej stupnici a mixolydickej stupnici.
6. V ktorej stupnici postupujú tóny po poltónoch?
7. V ktorej stupnici postupujú tóny po celých tónoch?
8. Koľko obrátov má septakord a ako sa volajú?
9. Vymenuj tóny dominantného septakordu C dur a vytvor obraty.
10. Čo je kadencia?

Názvoslovie a hudobné nástroje:

1. Čo znamenajú hudobné výrazy: subito, tempo primo, tutti?
2. Do ktorej skupiny hudobných nástrojov patrí spinet, mandolína, kastanety?
3. Patrí trúbka, klarinet a lesný roh k transponujúcim nástrojom?

Hudba a skladatelia:

1. Uveď mená skladateľov z obdobia renesancie.
2. Patria moteto a madrigal do renesančnej hudby?
3. Ktoré tance tvoria barokovú suitu?
4. Ktoré z týchto skladieb (hudobných foriem) patria do obdobia baroka? CONCERTO GROSSO, SYMFONICKÁ BÁSEŇ, SÓLOVÝ KONCERT
5. Ktorý z uvedených skladateľov patrí do obdobia baroka?
Joseph Haydn, Georg Friedrich Händel, Richard Wagner
6. Uveď mená ďalších skladateľov barokovej hudby.
7. Čo je oratórium?
8. Ktorý barokový skladateľ skomponoval oratórium Mesiáš?
9. Čo je kantáta?
10. Ktorý skladateľ komponoval kantáty?
11. Vymenuj názvy diel skladateľa Josepha Haydna.
12. Uveď názvy oper skladateľa Wolfganga Amadea Mozarta.
13. Vymenuj názvy diel skladateľa Ludwiga van Beethovena.
14. Ktorí skladatelia patria do obdobia romantizmu?
Fryderyk Chopin, Antonio Vivaldi, Antonín Dvořák, Joseph Haydn, Bedřich Smetana, Orlando di Lasso, Robert Schumann.
15. Ako sa volá koncertné alebo scénické dielo, v ktorom recitovaný básnický text sprevádza inštrumentálna hudba?
16. Ktorý skladateľ je autorom opery Čarostrelec?
17. Vymenuj v správnom poradí názvy symfonických básní z cyklu Má vlast skladateľa Bedřicha Smetanu. Pomoc: Tábor, Šárka, Vyšehrad, Blaník, Z českých luhov a hájov, Vltava.
18. Uveď jednu skladbu z diela skladateľa Zdeňka Fibicha.
19. Čo vieš o štátnej hymne Slovenskej republiky?
20. Čo vieš o hudobnom festivale Bratislavské hudobné slávnosti?

89. Hudobné pojmy

absolútna hudba využíva čisto hudobné prostriedky (melódiu, harmóniu, dynamiku, hudobnú formu a pod.), skladateľ sa neusiluje o mimohudobnú predstavu, ani o vyjadrenie určitého deja

akustika – náuka o zvuku, jeho vzniku, šírení a vnímaní, zaoberá sa tiež kvalitou zvuku v koncertných sieňach a budovách, kde sa interpretuje hudobné dielo

aliquótné tóny (čiastkové tóny) znejú spolu so základným tónom (napr. pri chvení struny alebo vzduchového stĺpca nástroja); počet a sila aliquótnych tónov ovplyvňujú farbu tónu

aulos – starogrécky dvojjazýčkový dychový drevený nástroj

basso continuo (číslovaný bas) je spôsob zápisu, v ktorom je vyznačená melódia iba v basovej polohe, a pod každou notou sú doplnené číslice a posuvky, ktoré vyjadrujú stavbu akordov

bel canto (krásny spev) technika spevu, ktorá kladie dôraz na krásu tónu, od speváka vyžaduje dokonalú prácu s dychom a tvorenie legatového tónu

bouré (vysl. buré) – francúzsky tanec ľudového pôvodu v 2/4 alebo 4/4 takte s predtaktím

césura – oddych, krátka pauza medzi dvomi frázami alebo motívmi, okamih nádychu pri speve, v notovom zápise sa značí šikmou čiarkou

divertimento – viacčasťová hudobná skladba zábavného charakteru, názov pochádza z talianskeho slova divertimento = zábava

dvojhmat – súčasná hra dvoch tónov prstami jednej ruky na tom istom hudobnom nástroji

chanson – v renesancii vokálna skladba komponovaná v národnom jazyku

chorál – jednohlasý (obvykle duchovný) zborový spev, bez sprievodu hudobných nástrojov

imitácia – napodobenie motívu alebo témy v inom hlase

inštrumentácia (orchestrácia) – technika využitia možností hudobných nástrojov pri komponovaní skladby alebo prepis pre iné nástrojové obsadenie

kantiléna (po taliansky cantilena) – sólová melódia alebo dlhší melodický úsek spevného charakteru

koncertantný štýl – jeho základom je uplatňovanie protikladných prostriedkov, najmä striedanie sólového nástroja s orchestrom, dvoch zborov, sólového hlasu so zborom alebo striedanie vokálnych a inštrumentálnych častí v skladbe

kontrapunkt – náuka o spájaní dvoch alebo viacerých samostatných melodických hlasov do jedného celku, pričom sa dbá i na súzvuky, ktoré spojením týchto melódií vznikajú

luby – bočné steny strunových sláčikových a niektorých brnkacích nástrojov, ktoré spájajú vrchnú a spodnú dosku nástroja (veko a dno)

minuetto – menuet (trojdobý tanec)

missa – omša

nátisk – dlhodobým účelným cvičením získaná citlivosť a sila svalstva pier pri tvorení správneho tónu na dychových nástrojoch

ossia – označenie miesta v skladbe, ktoré môžeme zahrať ľahším alebo ťažším spôsobom, nad daným úsekom je uvedený ďalší notový zápis (väčšinou ľahší)

ostinato – stále sa opakujúci melodický alebo rytmický motív v jednom hlase

passacaglia – kontrapunktická variačná forma barokovej hudby

passepied (*paspié*) – tanec z Bretónska, známy od konca 16. storočia

pastorále – inštrumentálna skladba, ktorá má charakter pastierskej melódie, alebo všeobecne skladba s charakterom prírodnej lyriky

pentatonika – systém päťtónovej stupnice

polonaise – polonéza (trojdobý tanec)

programová hudba vystihuje hudobnými prostriedkami mimohudobný dej alebo myšlienku (Bedřich Smetana – Má vlast)

rigaudon (vysl. *rigodón*) – francúzsky tanec

singspiel (vysl. *zingšpíl*) – spevohra, ľahší žáner opery, obsahuje spievané árie, ktoré sú doplnené hovorenými dialógmi

taktovanie – súhrn základných pohybov rúk, ktoré vyjadrujú tempo, metrum, rytmus a dynamiku skladby

viachlas – hudobný prejav, ktorý vzniká súčasným znením dvoch alebo viacerých rôznych hlasov

90. Prehľad učiva

1. **Hudobné pojmy:** zápis nôt v husľovom, altovom, tenorovom a basovom kľúči, viactaktové pomlčky, dĺžky nôt a ich zoskupenia v taktoch (dvojdielne delenie, triola, ligatúra, bodka za notou, dvaatridsatínová nota a pomlčka), pravidelné a nepravidelné delenie nôt
2. **Enharmonické tóny:** záměna enharmonických tónov
3. **Základné rozdelenie stupníc:** diatonické, chromatické a celotónové, zvláštne (pentatonická), stupnice cirkevné
4. **Intervaly:** základné a odvodené, vrchné a spodné, harmonické a melodické
5. **Hudobné pojmy:** kvintakord zväčšený a zmenšený, hlavný a vedľajší, kadencia, septakord a jeho obraty, transpozícia
6. **Hudobné názvoslovie:** con brio, maestoso, subito, tempo primo, tutti
7. **Hudobné nástroje:** spinet, mandolína, ukulele, kastanety, transponujúce nástroje, organológia
8. **DEJINY HUDBY:**
 - Renesancia:** madrigal, moteto, omša, skladatelia Giovanni Pierluigi da Palestrina, Orlando di Lasso
 - Baroko:** baroková suita, sólová sonáta, triová sonáta, concerto grosso, sólový koncert, oratórium, kantáta, skladatelia Antonio Vivaldi, Georg Friedrich Händel, Johann Sebastian Bach
 - Klasicizmus:** symfónia, koncert, komorná hudba, sonáta, vokálno-inštrumentálna hudba, skladatelia Joseph Haydn, Wolfgang Amadeus Mozart, Ludwig van Beethoven
 - Romantizmus:** symfónia, symfonická báseň, komorná hudba, capriccio, nokturno, pieseň bez slov, prelúdium, impromptu, vokálno-inštrumentálna hudba, skladatelia Carl Maria von Weber, Franz Schubert, Hector Berlioz, Felix Mendelssohn-Bartholdy, Robert Schumann, Fryderyk Chopin, Franz Liszt, Richard Wagner, Bedřich Smetana, Johannes Brahms, Piotr Iljič Čajkovskij, Antonín Dvořák, Zdeněk Fibich, Gustav Mahler, Ján Levoslav Bella
9. **Hymna Slovenskej republiky**
10. **Hudobné festivaly:** Pražská jar, Bratislavské hudobné slávnosti, Košická hudobná jar

91. Rytmické cvičenia

RIEŠENIE:

Kvíz č. 1: 1-b, 2-a, 3-b, 4-c, 5-a, 6-c, 7-b, 8-a, 9-c, 10-b / ÁNO, ÁNO

Kvíz č. 2: 1-b, 2-a, 3-c, 4-b, 5-c, 6-a, 7-c, 8-b, 9-b, 10-a / ÁNO

Kvíz č. 3: 1-c, 2-b, 3-c, 4-a, 5-b, 6-a, 7-b, 8-c, 9-b, 10-c / ÁNO

Skladatelia a ich diela I: W. A. Mozart – Symfónia č. 41 C dur Jupiterská,

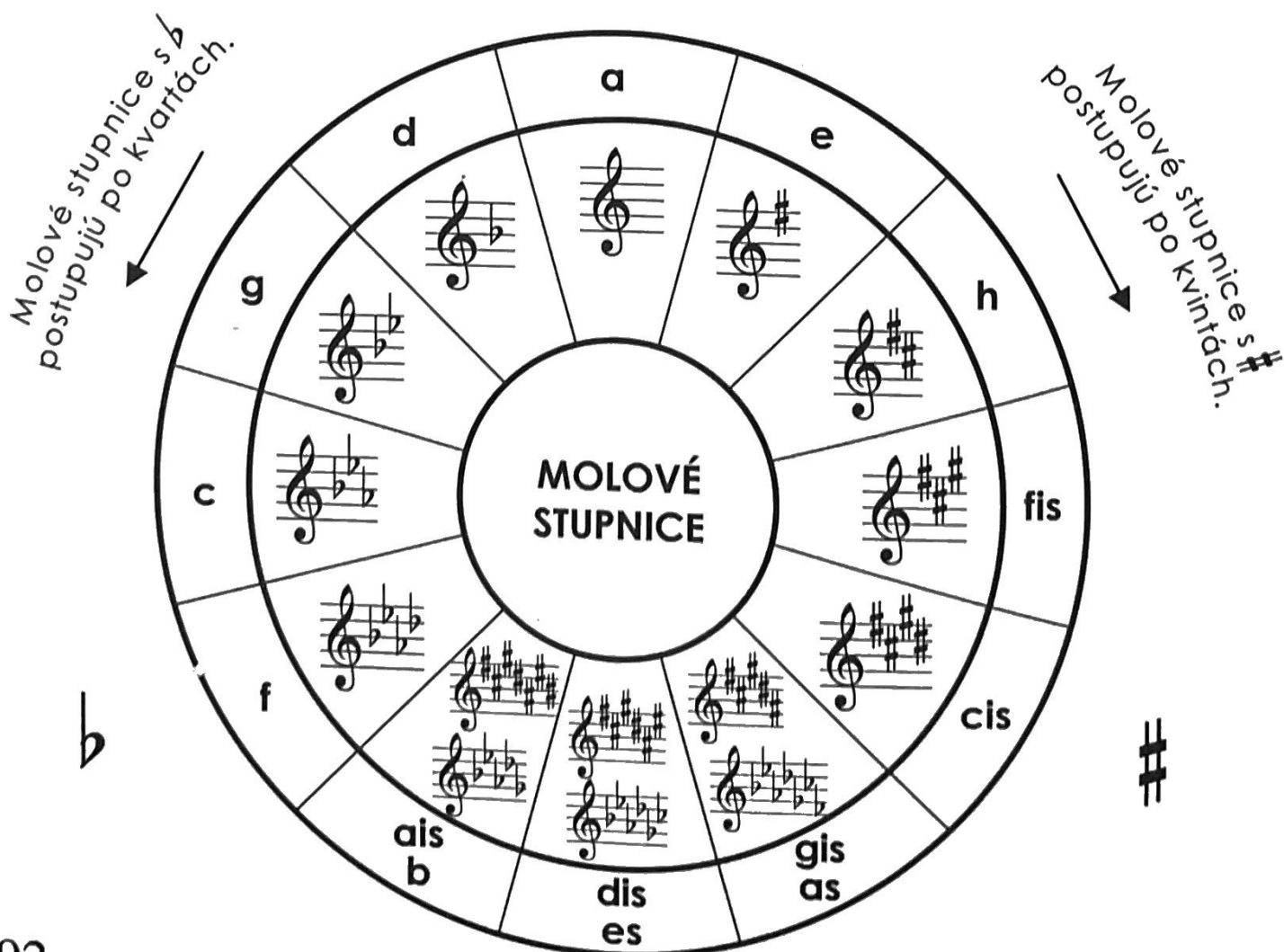
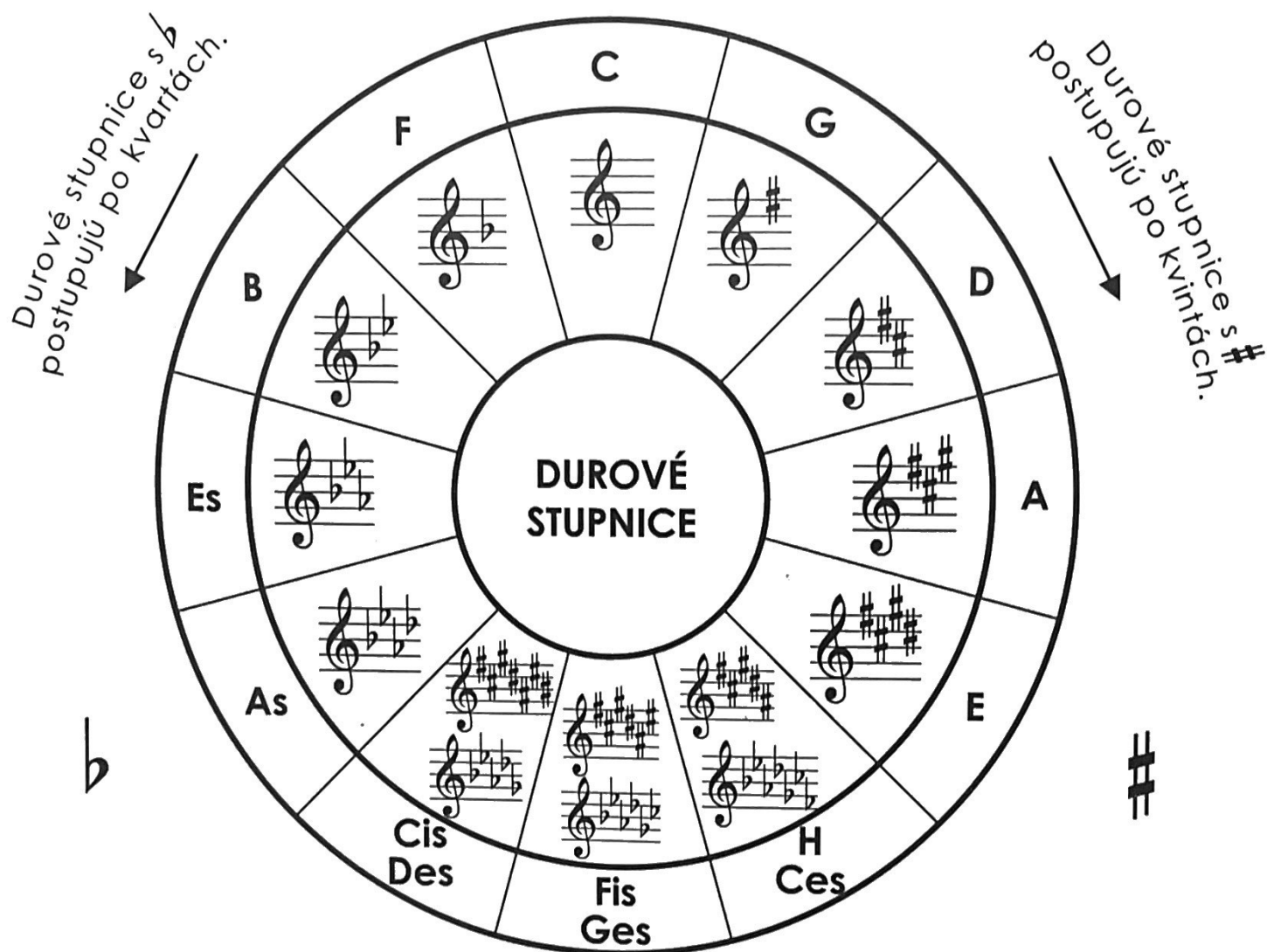
J. S. Bach – Brandenburské koncerty, G. F. Händel – oratórium Mesiáš,

C. M. Weber – opera Čarostrelec, L. van Beethoven – Sonáta c mol Patetická,

Ukážka č. 1-b, 2-c, 3-a

Skladatelia a ich diela II: ukážka č. 1-a, 2-b, 3-b, 4-c, 5-a, 6-c, 7-b, 8-a

Kvintový a kvartový kruh

PodĎakovanie za spoluprácu:

PhDr. Mgr. art. Júlia Bukovinská

Mgr. Ondřej Šupka

PhDr. Věra Šustíková

Mgr. Markéta Wiesnerová

Mgr. Katarína Zuberská

Mgr. Gabriela Füssyová

a ďalším nemenovaným kolegom, ktorí prispeli svojimi námetmi.

PodĎakovanie za poskytnuté fotografie:

Ján Levoslav Bella, str. 58, 72, fotografia sa nachádza v zbierkovom fonde Slovenského národného múzea – hudobného múzea v Bratislave.

Pražská jar, str. 74, 75, © Pražská jar, autor: Zdeněk Chrapek.

Bratislavské hudobné slávnosti – BHS (str. 76), © Peter Brenkus.

Zdroj: Manažment Bratislavských hudobných slávností.

Martin Vozar – Hudobná náuka 6

Jazyková korektúra: Magdaléna Petrovičová,
ANTONA SK, s.r.o.

Grafika obálky: Tiskárna Kleinwächter, Frýdek-Místek

Tlač: Tiskárna Kleinwächter, Frýdek-Místek

Ponuka výučbových materiálov na hudobnú náuku –
pracovné listy a zošity:

www.hudobnanauka.sk

Kontakt pre objednávky:

Martin8888@seznam.cz

Tel.: 00420 739 921 082